

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO

**ENAKOPRAVNOST PRI ZAPOSLOVANJU
MED MOŠKIMI IN ŽENSKAMI V SLOVENIJI IN EU
TER VPLIV GOSPODARSKE KRIZE**

Ljubljana, julij 2016

URŠULA BARAGA

IZJAVA O AVTORSTVU

Podpisana Uršula Baraga, študentka Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, avtorica predloženega dela z naslovom Enakopravnost pri zaposlovanju med moškimi in ženskami v Sloveniji in EU ter vpliv gospodarske krize, pripravljenega v sodelovanju s svetovalcem prof. dr. Janezom Malačičem.

IZJAVLJAM

1. da sem predloženo delo pripravila samostojno;
2. da je tiskana oblika predloženega dela istovetna njegovi elektronski obliki;
3. da je besedilo predloženega dela jezikovno korektno in tehnično pripravljeno v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, kar pomeni, da sem poskrbela, da so dela in mnenja drugih avtorjev oziroma avtoric, ki jih uporabljam oziroma navajam v besedilu, citirana oziroma povzeta v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani;
4. da se zavedam, da je plagiatstvo – predstavljanje tujih del (v pisni ali grafični obliki) kot mojih lastnih – kaznivo po Kazenskem zakoniku Republike Slovenije;
5. da se zavedam posledic, ki bi jih na osnovi predloženega dela dokazano plagiatstvo lahko predstavljalo za moj status na Ekonomski fakulteti Univerze v Ljubljani v skladu z relevantnim pravilnikom;
6. da sem pridobila vsa potrebna dovoljenja za uporabo podatkov in avtorskih del v predloženem delu in jih v njem jasno označila;
7. da sem pri pripravi predloženega dela ravnala v skladu z etičnimi načeli in, kjer je to potrebno, za raziskavo pridobila soglasje etične komisije;
8. da soglašam, da se elektronska oblika predloženega dela uporabi za preverjanje podobnosti vsebine z drugimi deli s programsko opremo za preverjanje podobnosti vsebine, ki je povezana s študijskim informacijskim sistemom članice;
9. da na Univerzo v Ljubljani neodplačno, neizključno, prostorsko in časovno neomejeno prenašam pravico shranitve predloženega dela v elektronski obliki, pravico reproduciranja ter pravico dajanja predloženega dela na voljo javnosti na svetovnem spletu preko Repozitorija Univerze v Ljubljani;
10. da hkrati z objavo predloženega dela dovoljujem objavo svojih osebnih podatkov, ki so navedeni v njem in v tej izjavi.

V Ljubljani, dne _____

Podpis študentke: _____

KAZALO

UVOD	1
1 POLITIKA EVROPSKE UNIJE IN SLOVENIJE O ZAPOSLOVANJU.....	3
1.1 Pravna podlaga Evropske unije.....	3
1.1.1 Začetki uveljavljanja enakosti med spoloma.....	3
1.1.2 Pogodbe o Evropski uniji	4
1.1.3 Pristopi k obravnavanju neenakosti med spoloma	5
1.1.4 Integracija načela enakosti spolov	6
1.2 Pravna podlaga v Sloveniji	7
1.2.1 Enake možnosti	8
1.3 Izvajanje politike zaposlovanja.....	9
1.3.1 Aktivna politika zaposlovanja	10
2 RAZMERE NA TRGU DELA IN V GOSPODARSTVU V OBDOBJU PRED KRIZO MED LETI 2004 IN 2008.....	13
2.1 Osnovni kazalci gospodarske razvitosti.....	13
2.2 Razlike v zaposlovanju med spoloma med leti 2004 in 2008.....	20
2.2.1 Razlike med spoloma pri zaposlenosti in brezposelnosti	21
2.2.2 Plačna vrzel.....	24
2.2.3 Delo s skrajšanim delovnim časom in delo za določen čas.....	26
3 RAZMERE NA TRGU DELA IN V GOSPODARSTVU V OBDOBJU MED KRIZO 2008–2013	28
3.1 Osnovni kazalci gospodarske razvitosti.....	28
3.2 Razlike v zaposlovanju med spoloma od 2008 do 2013.....	29
3.2.1 Zaposlenost in brezposelnost.....	29
3.2.2 Plačna vrzel.....	31
3.2.3 Delo s skrajšanim delovnim časom in delo za določen čas.....	32
3.2.4 Segregacijo po spolu.....	33
3.3 Ocena vpliva krize na enakost pri zaposlovanju med spoloma	36
4 VPLIV POLITIK NA ENAKOPRAVNOST NA TRGU DELA	38
4.1 Vplivi zaposlovalne politike	39
4.2 Vplivi fiskalne konsolidacije	40
4.3 Vplivi na politiko enakosti spolov	42
4.4 Priporočila za prihodnost	42
SKLEP	43
LITERATURA IN VIRI	45

KAZALO TABEL

Tabela 1: BDP na prebivalca v tekočih cenah v EU in izbranih državah članicah EU v obdobju 2004–2015, podan v 1.000 EUR	14
Tabela 2: Stopnja realne rasti BDP v stalnih cenah glede na predhodne leto v EU in izbranih državah članicah EU v obdobju 2004–2015	15
Tabela 3: Indeks obsega BDP na prebivalca v standardih kupne moči v EU in izbranih državah članicah EU v obdobju 2003–2014.....	16
Tabela 4: Stopnja zaposlenosti v starosti 20 – 64 let v EU in izbranih državah članicah EU v obdobju 2004–2015, podana v %	17
Tabela 5: Stopnja brezposelnosti v EU in izbranih državah članicah EU v obdobju 2004–2015, podana v %	19
Tabela 6: Stopnja zaposlenosti v EU in izbranih državah članicah EU v obdobju 2004–2015, podana v % po spolu.....	20
Tabela 7: Stopnja brezposelnosti v EU in izbranih državah članicah EU v obdobju 2004–2015 po spolu, podana v % po spolu	23
Tabela 8: Plačna vrzel v EU in izbranih državah članicah EU v obdobju 2006–2014, v %	25
Tabela 9: Delež zaposlenih s krajšim delovnim časom v EU in izbranih državah članicah EU v obdobju 2004–2015, podana v % od vseh zaposlenih.....	26
Tabela 10: Delež zaposlenih po pogodbi za določen čas v starostni skupini 15 –64 let v EU in izbranih državah članicah EU v obdobju 2004–2015, podana v % od vseh zaposlenih	27
Tabela 11: Agregatni IP indeks poklicne in sektorske segregacije v EU in izbranih državah članicah EU za leti 2007 in 2012	35

KAZALO SLIK

Slika 1: Prikaz gibanja BDP na prebivalca v EU in izbranih državah članicah EU v obdobju 2004–2015.....	14
Slika 2: Stopnja realne rasti BDP glede na predhodne leto v EU in izbranih državah članicah EU v obdobju 2004–2015	15
Slika 3: Indeks obsega BDP na prebivalca v standardih kupne moči (SKM) v EU in izbranih državah članicah EU v obdobju 2003–2014	17
Slika 4: Gibanje stopnja zaposlenosti v starosti 20 – 64 let v EU in izbranih državah članicah EU v obdobju 2004–2015	18
Slika 5: Gibanje stopnje brezposelnosti v EU in izbranih državah članicah EU v obdobju 2004–2015.....	19
Slika 6: Stopnja zaposlenosti moških v EU in izbranih državah članicah EU v obdobju 2004–2015.....	21

Slika 7: Stopnja zaposlenosti žensk v EU in izbranih državah članicah EU v obdobju 2004–2015.....	22
Slika 8: Stopnja brezposelnosti pri moških v EU in izbranih državah članicah EU v obdobju 2004–2015 po spolu, podana v %	23
Slika 9: Stopnja brezposelnosti pri ženskah v EU in izbranih državah članicah EU v obdobju 2004–2015 po spolu, podana v %	24
Slika 10: Gibanje plačne vrzeli v EU in izbranih državah članicah EU v obdobju 2006–2014.....	25
Slika 11: Stopnja zaposlenosti moških in žensk v EU ter izbranih državah članicah EU v obdobju 2004–2015.....	30
Slika 12: Stopnja brezposelnosti moških in žensk v EU ter izbranih državah članicah EU v obdobju 2004–2015.....	31
Slika 13: Delež zaposlenih žensk s krajšim delovnim časom podan v odstotkih od vseh zaposlenih žensk (starostna skupina 15–64 let) v EU in izbranih državah članicah EU v obdobju 2004–2015.....	32
Slika 14: Delež žensk zaposlenih po pogodbi za določen čas podan v odstotkih od vseh zaposlenih žensk (starostna skupina 15 –64 let) v EU in izbranih državah članicah EU v obdobju 2004–2015.....	33
Slika 15: Zastopanost moških in žensk v ženskih poklicih, moških poklicih in mešanih poklicih v EU leta 2010, podana v %	34

UVOD

V splošnem še vedno velja, da je povpraševanje na trgu dela v veliki meri vezano na spol navkljub več kot stoletje dolgemu boju za enakost med spoli. Še vedno se kažejo trendi ločevanja po spolu v določenih sektorjih, poklicih, položajih.

Še do pred nekaj desetletji je bila udeležba žensk na trgu dela relativno majhna in omejena s številnimi tradicionalnimi, kulturnimi, izobraževalnimi in pravnimi dejavniki. Delo žensk izven doma in zakonske zveze je bilo omejeno na nekaj poklicev, kot so gospodinjske storitve, tovarniško delo, delo na kmetiji in poučevanje. V zadnjih nekaj desetletjih so se zaposlitveni vzorci zaposlovanja žensk zelo spremenili. Stopnja udeležbe žensk na trgu dela je danes precej višja kot je bila pred pol stoletja. V tem obdobju so ženske dosegle višjo stopnjo izobrazbe in povečanje zaslužka v razmerju do moških.

Na ponudbeni strani trga dela in znotraj gospodinjstva so vloge med moškimi in ženskami kot hranilci oz. zagotavljalci dohodka še vedno v tranziciji med tradicionalnim režimom, kjer je moški hranilec in modernejšim režimom dveh partnerjev, hranilcev, kjer se odgovornosti za dohodek in gospodinjska dela delijo pod bolj ali manj enakimi pogoji. Na poti do enakega obravnavanja na trgu dela pa se ženske še vedno srečujejo z različnimi ovirami. Glavne ovire so poklicna in sektorska segregacija, pri čemer pri poklicni segregaciji ločimo horizontalno in vertikalno poklicno segregacijo. Segregacija, predvsem poklicna, je eden glavnih razlogov za obstoj plačne vrzeli (angl. *gender pay gap*) med spoloma.

Spolna segregacija pomeni, da v določenih panogah oz. na določenih položajih prevladujejo (so v večini) ženske, v drugih pa moški. V okviru plačane zaposlitve to pomeni delitev dela na način, pri katerem se moški in ženske usmerijo v različne vrste poklicnih vlog in nalog, kot da obstajata dve ločeni skupini delavcev.

Horizontalna segregacija pomeni, da določeni poklici veljajo za ženske in drugi za moške. Za ženske poklice veljajo npr. tajnica, čistilka, medicinska sestra, frizerka, ipd., za moške poklice veljajo kirurgi, vojaki, inženirji, mehaniki, ipd. Tradicionalno velja, da so ženski poklici enostavni, nezahtevni, moški pa strokovni in ustvarjalni.

Vertikalna segregacija se nanaša na prisotnost žensk in moških znotraj poklicne hierarhije. Moški hitreje napredujejo in zasedajo vodstvena in vodilna mesta, ženske pa zasedajo delovna mesta, ki so nižje vrednotena in imajo slabše delovne razmere.

V poklicih, kjer so moški nadpovprečno zastopani, je pogost pojav »steklenega stropa«. Stekleni strop pomeni nevidno zapreko, ki preprečuje, da bi ženske napredovale v službi in dosegale boljše poklicne položaje, oziroma dopuščajo ženskam napredovanje samo do neke poklicne ravni. Če je za napredovanje na razpolago večje število kandidatov, tako

moških kot žensk, se pogosto pokažejo podzavestni in prikriti spolni stereotipi in predstave, ki zavirajo napredovanje žensk. »Steklena dvigala« pa v nasprotnem primeru pomagajo do napredovanja moškimi. »Steklena dvigala« se pojavijo v poklicih, kjer so prekomerno zastopane ženske, torej »ženskih« poklicih in pomagajo moškimi pri napredovanju na vodilne in vodstvene položaje. V takih primerih se pokažejo stereotipi, ki temeljijo na predpostavkah in sodbah v prid moškimi. Omenjena pojava imenujejo tudi hierarhična segregacija (Enakost med spoli, 2015).

V diplomskem delu nameravam prikazati kakšne so razmere na trgu dela z vidika enakosti med spoloma. Pokazati nameravam, da navkljub obstoječi pravni ureditvi v Evropski uniji (v nadaljevanju EU) in Sloveniji in politikam na področju enakosti med spoloma, ki s svojimi ukrepi poskušajo popraviti obstoječo neenakost, le ta še vedno ni izkoreninjena.

Še več, menim, da je obdobje krize, te razmere ponekod poslabšalo. Z izbranimi kazalci, ki lahko pokažejo ali je neenakost prisotna na trgu dela, nameravam preveriti naslednje hipoteze:

- v praksi ni enakopravnosti pri zaposlovanju moških in žensk, tako v Sloveniji, kot tudi v ostalih državah članicah EU,
- v času krize se enakopravnost zmanjšuje,
- v državah, ki jih je kriza bolj prizadela, se enakopravnost zmanjšuje bolj kot v državah, ki jih je kriza manj prizadela.

V prvem poglavju obravnavam politike zaposlovanja EU, pri čemer se osredotočam na programe, ki so še posebej namenjeni doseganju enakopravnosti. Hkrati v tem poglavju prikažem in analiziram tudi politike in smernice, ki veljajo v Sloveniji.

V naslednjih dveh poglavjih obravnavam razmere pred krizo in med krizo v Sloveniji in v primerjavi z izbranimi državami EU. Države, ki jih upoštevam v primerjavi, sem izbrala na podlagi splošnega vedenja o vplivu gospodarske krize. Izbrala sem nekaj držav, ki jih je kriza najbolj prizadela in nekaj držav, ki jih je kriza relativno malo prizadela, oziroma so bile uspešnejše v uvajanju in izvajanju protikriznih ukrepov. S primerjavo izbranih kazalcev med državami in obdobji želim prikazati, kako kriza vpliva na neenakost pri zaposlovanju in ali lahko potrdim postavljene hipoteze.

V grobem sem izbrala dve obdobji. Prvo obdobje je obdobje pred krizo od leta 2004, ko je Slovenija postala članica EU, do leta 2008, ko je kriza zajela celotno EU. Drugo obdobje je obdobje od leta 2008 do leta 2013, saj podatki kažejo, da je večina držav v prvih dveh kvartalih leta 2014 izšla iz krize.

V zadnjem poglavju na kratko opredelim vplive politik na enakost pri zaposlovanju in možne spremembe na tem področju.

1 POLITIKA EVROPSKE UNIJE IN SLOVENIJE O ZAPOSLOVANJU

1.1 Pravna podlaga Evropske unije

Evropska unija poudarja in visoko vrednoti ter izpostavlja doseganje enakosti med ženskami in moškimi na vseh področjih družbenega udejstvovanja. Ta enakost je vrednota in eden izmed ciljev, ki je zapisan v 2. in 3. členu Pogodbe o Evropski uniji. V 8. členu Pogodbe o delovanju Evropske unije – PDEU je predvideno vključevanje enakosti med spoloma v vse politike Evropske unije. Cilji vključevanja načela enakosti med spoloma so zagotavljanje enakih možnosti za ženske in moške s pomočjo pozitivnih ukrepov, ustrezne zakonodaje, sodnimi praksami ter sprotnim smiselnim obnavljanjem in prenavljanjem pogodb o EU.

1.1.1 Začetki uveljavljanja enakosti med spoloma

Doseganje in zagotavljanje enakosti med spoloma je že od prvih korakov vpeto v strategije in zaveze EU. Kot začetek enakega obravnavanja po spolu formalno smatramo Pogodbo o ustanovitvi marca 1957, ki je začela veljati 1. januarja 1958. V pogodbi je v členu 141 vključena določba o nediskriminaciji na podlagi spola: načelo enakega plačila med moškimi in ženskami za enako delo.

Kasneje je EU sprejela kar nekaj direktiv, ki se nanašajo na zagotavljanje in omogočanje enakosti med spoloma ter prepovedujejo diskriminacijo na podlagi spola. Vse direktive so bile sprejete po rednem zakonodajnem postopku EU. Direktiva predstavlja zakonodajni akt o konkretnem cilju, ki ga morajo doseči države EU, pri čemer lahko vsaka država neodvisno sprejme svoje predpise o tem, na kakšen način bo ta cilj dosegla.

Zakonodaja EU med drugim obsega tudi naslednje direktive s področja zagotavljanja enakih možnosti pri zaposlovanju po spolu (Evropski parlament, Kratki vodnik po Evropski uniji, b.l.):

- Direktiva 79/7/EGS z dne 19. decembra 1978 o postopnem izvrševanju načela enakega obravnavanja moških in žensk v zadevah socialne varnosti. Na temelju te direktive morajo vse države članice postopno uvesti načelo enakega obravnavanja moških in žensk na področju socialne varnosti;
- Direktiva 92/85/EGS z dne 19. oktobra 1992. Ta direktiva določa uvajanje ukrepov za izboljšanje zdravja in varnosti pri delu za noseče delavke in delavk, ki so pred kratkim rodile ali dojijo;
- Direktiva 2002/73/ES z dne 23. septembra 2002 o spremembi Direktive Sveta 76/207/EGS o izvrševanju načela enakega obravnavanja moških in žensk v zvezi z

dostopom do zaposlitve, poklicnega usposabljanja in napredovanja ter delovnih pogojev;

- Direktiva 2004/113/ES z dne 13. decembra 2004 o izvajanju načela enakega obravnavanja moških in žensk pri dostopu do blaga in storitev ter oskrbi z njimi;
- Direktiva 2006/54/ES z dne 5. julija 2006 o uresničevanju načela enakih možnosti ter enakega obravnavanja moških in žensk pri zaposlovanju in poklicnem delu;
- Direktiva Sveta 2010/18/EU z dne 8. marca 2010 o izvajanju revidiranega okvirnega sporazuma o starševskem dopustu, sklenjenega med BUSINESSEUROPE, Evropsko združenje obrti, malih in srednje velikih podjetij (UEAPME), Evropski center za javna podjetja (CEEP) in Evropska sindikalna konfederacija (ETUC);
- Direktiva 2010/41/EU z dne 7. julija 2010, ki določa cilje pri uporabi načela enakega obravnavanja moških in žensk, ki opravljajo samostojno dejavnost, vključno s kmetijstvom, ter v zvezi z varstvom samozaposlenih žensk med nosečnostjo in materinstvom.

1.1.2 Pogodbe o Evropski uniji

Pogodba o Evropski uniji, skrajšano PEU in imenovana tudi Maastrichtska pogodba je bila podpisana v Maastrichtu 7. februarja 1992. Maastrichtska pogodba je začela veljati 1. novembra 1993. S to pogodbo je bila ustanovljena EU. Ustanovitev EU je vodila do oblikovanja še tesnejših vezi med narodi v Evropi in novih načinov sodelovanja ter odpiranje poti do političnega združevanja. Novo ime »Evropska skupnost« je nadomestilo prejšnje ime »Evropska gospodarska skupnost«.

Unija je dobila pristojnosti, ki so bile razdeljene v tri stebre:

- Evropske skupnosti,
- Skupna zunanja in varnostna politika (SZVP),
- Policijsko in pravosodno sodelovanje v kazenskih zadevah (PNZ),

Pogodba uvaja pojem evropskega državljanstva, krepi pristojnosti Evropskega parlamenta in začenja ekonomske in monetarne unije.

Amsterdamska pogodba je bila podpisana 2. oktobra 1997 v Amsterdamu. Amsterdamska pogodba je stopila v veljavo s 1. majem 1999. Z oblikovanjem nove pogodbe so se izoblikovali tudi novi cilji. Predvsem je EU izpostavila spodbujanje doseganja visokih stopenj zaposlenosti. Odgovornosti za podporo pri dejavnostih na področju doseganja ciljev Amsterdamske pogodbe so se prenesle na Evropsko skupnost.

Z Amsterdamsko pogodbo so se povečale pristojnosti EU pri oblikovanju politik zaposlovanja. V 13. členu je na ES prenesena možnost, da se s sprejetjem ustrežnejših ukrepov še uspešneje bori proti vsem oblikam diskriminacije, tako na podlagi spola,

starosti ali spolne usmerjenosti, vere ali verskega prepričanja, rasne in narodnostne pripadnosti ali kakršne koli oblike invalidnosti. Po členu 141 te pogodbe mora vsaka izmed članic zagotoviti uvedbo in uporabo načela enakega plačila za enako delo ali delo enake vrednosti za moške in ženske. Svet sprejme ukrepe, ki zagotavljajo uporabo teh načel tudi v praksi in sicer na vseh področjih poklicnega življenja.

Lizbonska pogodba je bila podpisana 13. decembra 2007 v Lizboni. V Lizbonski pogodbi se pojavijo tri pomembnejše točke in sicer učinkovitejše odločanje med članicami v EU, večja vloga Evropskega parlamenta in nacionalnih parlamentov posameznih držav članic pri sprejemanju odločitev, kar vodi do izboljšanja demokratičnih procesov med državami, ter enotnejše nastopanje EU v zunanjih odnosih.

Med glavne cilje EU so v tej pogodbi všteti predvsem vzpostavitev takšnega tržnega gospodarstva, ki temelji na zdravi konkurenci in socialnih normah, doseganje visoke zaposlenosti vseh in konstanten napredek na celotnem družbenem področju. Med pristojnosti EU tako po novem sodi usklajevanje ekonomskih politik, zaposlovalnih politik in socialnih politik držav članic. Pri pripravi teh politik in njihovem izvajanju je nujno potrebno vzeti v obzir socialne vidike, še posebej doseganje polne zaposlenosti, povečano socialno varnost, preprečevanje izključenosti zaradi socialnih razlik, čim višjo izobrazbo in usposobljenost ter dostopnost do zdravstvenega varstva vseh. Lizbonska pogodba se hkrati sklicuje in pravno zavezuje na Listino o temeljnih pravicah v povezavi z zagotavljanjem temeljnih človekovih pravic (Slovenija doma v Evropi, 2015).

1.1.3 Pristopi k obravnavanju neenakosti med spoloma

Pristop k obravnavanju neenakosti v zaposlovanju in širše se je skozi čas razvijal in prehajal iz ožjega v širok in celovit vidik reševanja obstoječe problematike. V Priročniku pobude EQUAL o integraciji načela enakosti spolov (Evropska komisija, 2004) so ta obdobja opredeljena na naslednji način:

1. Obdobje 1970 do 1980 – obdobje posameznikovih pravic

V tem obdobju je EU začrtala cilje za uveljavljanje in doseganje enakosti med ženskami in moškimi ter nadgradila že v Rimski pogodbi iz leta 1957 uvedeno določilo o enakem plačilu za isto delo ne glede na spol.

Zakoni enakega obravnavanja po spolu so bili v teoriji učinkoviti do te mere, da ni prihajalo do odkritega razlikovanja po spolu, vseeno pa niso uspeli preprečiti obstoječih neenakosti. Temeljili so na predpostavki, da je potrebna enaka obravnava za ženske in moške, pri čemer niso upoštevali različnih družbenih izhodišč, zaradi katerih enaka obravnava ni vedno učinkovita. Čeprav na videz nepristranske politike so v praksi delovale različno po spolih in niso pripomogle k doseganju večje enakosti med spoloma.

2. Obdobje 1980 do 1990 – obdobje posebnih ukrepov

V tem obdobju so se začeli uvajati pozitivni ukrepi za odpravo preprek in oteževalnih okoliščin, ki so jih morale premagovati ženske pri zaposlovanju in na drugih področjih svojega delovanja. Uvedeni so bili tako imenovani posebni ukrepi. To je predstavljalo začetke v žensko problematiko usmerjene politike, ki pa še ni zaživela v polnem obsegu in še ni bila vpeta v vsa področja delovanja, temveč je igrala bolj obrobno vlogo.

3. Obdobje po letu 1990 – obdobje integracije načela enakosti spolov

Ker posebni ukrepi iz osemdesetih let na področju doseganja enakosti med spoloma niso bili dovolj učinkoviti, se je v obdobju po letu 1990 spremenil pristop. Pri oblikovanju politik so v EU prešli od ozko usmerjenih posebnih ukrepov do široko usmerjene integracije načela enakosti spolov v vsa področja delovanja EU.

1.1.4 Integracija načela enakosti spolov

Integracija načela enakosti spolov temelji na principu, po katerem obstoječe družbene strukture in procesi niso spolno nevtralni, ampak bolj ali manj prikrito favorizirajo en spol. Zaradi takšnih okoliščin je mogoče, da spolno nevtralna politika vodi do še večjega ločevanja med spoloma na škodo enega ali drugega spola.

Pogoj za integracijo načela enakosti spolov je vzpostavitev takšne politike, ki se je sposobna odzivati na raznolike obstoječe razmere. Temelji na upoštevanju razlik glede na družbene in socialne položaje posameznikov in upoštevanju njihovih potreb. Upoštevanje različnosti in oblikovanje ustreznih politik je pripeljalo v tako imenovano obdobje integracije načela enakosti spolov. Integracija načela enakosti spolov je bila v svetovnem merilu sprejeta v Pekingu leta 1995 na Četrti svetovni konferenci Združenih narodov o ženskah.

Leta 1996 je Evropska komisija sklenila, da uvede integracijo načela enakosti spolov v sistem politik EU. Pri tem je poudarila, da je potrebno vključiti vidik enakosti spolov v načrtovanje, izvedbo, spremljanje in vrednotenje vseh politik in ukrepov EU. Potrebno je analizirati in ovrednotiti vplive teh politik ter ukrepov na enakost med ženskami in moškimi. V Amsterdamski pogodbi iz leta 1997 se je EU tudi pravno zavezala k spodbujanju in zagotavljanju enakosti med spoloma ter izvajanju integracije načela enakosti spolov.

V Priročniku za vključitev načela enakosti spolov v politiko zaposlovanja, socialne vključenosti in politiko socialne zaščite (Evropska komisija, 2008, str. 10) opredeljuje vključitev načela enakosti spolov kot: »(re-)organizacija, napredek, razvoj in vrednotenje političnih procesov tako, da tisti, ki se navadno ukvarjajo s sprejemanjem političnih odločitev, vključijo vidik enakosti spolov v vse politike na vseh ravneh in v vseh fazah«.

Rees (2000) opredeljuje tri strategije, ki so oblikovale politike enakih možnosti. To so strategija enakega obravnavanja, strategija pozitivnih ukrepov in strategija integracije:

- strategija enakega obravnavanja pomeni ukrepanje z namenom doseganja enakosti med spoloma na formalni ravni. To pomeni, da se vzpostavi takšna zakonodaja, ki ustrezno odpravlja neenakosti, in da se zagotovijo takšni instrumenti, ki omogočajo implementacijo zakonodaje v prakso. Primer takšne strategije so različne Direktive EU o izvrševanju načela enakega obravnavanja moških in žensk. Na podlago teh Direktiv morajo države članice uvesti in zagotoviti enake možnosti zaposlovanja, dostopanja do zaposlitve, napredovanja, izobraževanja, pogojev dela in enakega plačila za enako delo. Strategija enakega obravnavanja je pravzaprav ena prvih strategij za spodbujanje enakih možnosti;
- strategija pozitivnih ukrepov. Običajno zaradi obstoječih razlik v družbeni strukturi ukrepi enakega obravnavanja ne učinkujejo enako pri moških in ženskah in s tem ne zmanjšujejo obstoječih razlik med spoloma. Zaradi tega je potrebno uvesti tudi pozitivne ukrepe, predvsem za ženske. Primeri strategije pozitivnih ukrepov so razni pozitivni akcijski programi za ženske npr. kvote in spodbujanje ženskega podjetništva;
- integracija je nadgradnja prvih dveh strategij. Strategija enakega obravnavanje se namreč nanaša na posameznikove pravice za doseganje enakosti, strategija pozitivnih ukrepov na zmanjševanje neenakosti med skupinami, v našem primeru med spoloma, integracija pa se osredotoča na sisteme, strukture in institucije, ki bi to dvoje učinkovito povezale. Integracija ima večji potencial za doseganje enakosti med spoloma kot preostali dve strategiji.

1.2 Pravna podlaga v Sloveniji

Republika Slovenija je od 25. junija 1991, ko je razglasila neodvisnost, samostojna država, ki je po politični ureditvi parlamentarna demokracija. Z vstopom v EU 1. maja 2004 je dosegla enega svojih ključnih strateških ciljev.

Prav tako kot ostale članice EU ima Slovenija na področju enakosti spolov, kamor vključujemo tudi enakost pri zaposlovanju, nediskriminatorno urejeno zakonodajo. Že v času pristopnih pogajanj z EU je morala Slovenija uskladiti nacionalno zakonodajo s pravnim redom EU. Temeljni pravni dokument Republike Slovenije (v nadaljevanju RS) je Ustava RS, kjer je v 14. členu zapisano: »V Sloveniji so vsakomur zagotovljene enake človekove pravice in temeljne svoboščine, ne glede na narodnost, raso spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, gmotno stanje, rojstvo, izobrazbo, družbeni položaj, invalidnost ali katerokoli drugo osebno okoliščino.«

S tem členom je prepovedana diskriminacija po spolu ter kot osnovno načelo demokracije izpostavljeno spoštovanje človekovih pravic. V 49. členu Ustave RS (svoboda dela) je zagotovljena svoboda dela. Vsakdo prosto izbira zaposlitev. Vsakomur je pod enakimi pogoji dostopno vsako delovno mesto. Prisilno delo je prepovedano.

1.2.1 Enake možnosti

Izvajanje politike enakih možnosti v Sloveniji temelji na zakonskem okvirju, ki ga določajo Zakon o enakih možnostih žensk in moških, Zakon o delovnih razmerjih in Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih. S temi zakoni so v Sloveniji postavljeni temelji za doseganje boljšega položaja žensk in priložnosti za ustvarjanje enakih možnosti na vseh področjih od politike, sociale, gospodarstva, izobraževanja in drugih.

Slovenska zakonodaja s svojimi zakonskimi določili ne dovoljuje diskriminacije zaradi spola, tudi njena institucionalna ureditev sledi zakonski ureditvi. Navkljub temu v praksi še vedno prihaja do razlik v položaju moških in žensk na številnih področjih. Za izboljšanje položaja žensk in obstoječega neravnovesja so tudi s pomočjo integracije načela enakosti potrebna nadaljnja prizadevanja na tem področju. Vlada RS je zato leta 2003 sprejela Enotni programski dokument 2004–2006 (v nadaljevanju EPD).

Slovenija je ena izmed držav, v katerih je načelo enakosti spolov urejeno s posebnim zakonom. Z Zakonom o enakih možnostih žensk in moških (Ur. l. RS, št. 59/2002, v nadaljevanju ZEMŽM) ter sprejetjem Resolucije o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških 2005–2013 se je Vlada RS zavezala, da bo uveljavljala in spoštovala načelo enakosti spolov (Humer & Roksandić, 2013, str. 3). Namen sprejetega ZEMŽM je postaviti osnove, na katerih bo temeljilo izboljšanje položaja žensk ter omogočanje enakih možnosti žensk in moških na različnih področjih družbenega življenja. ZEMŽM prepoveduje vse oblike diskriminacije med moškimi in ženskami, ter določa institucionalne okvirje za izvajanje splošnih in posebnih ukrepov, ki so nujni za doseganje enakega obravnavanja na področju enakih možnosti moških in žensk (Humer, Panić & Mirovni inštitut, 2015, str. 8). ZEMŽM v 11. členu zavezuje vlado in ministrstva, da uveljavlja integracijo načela enakosti spolov pri pripravi vseh zakonskih predpisov, aktov in ukrepov, ki posegajo na področja, katera vplivajo na obstoječe razlike med spoloma.

Zakon o uresničevanju načela enakega obravnavanja (Ur. l. RS, št. 93/2007, v nadaljevanju ZUNEO) je krovni zakon na področju preprečevanja diskriminacije. Državni zbor ga je sprejel leta 2004. Sprejet je bil za zagotavljanje »enakega obravnavanja vsakogar pri uveljavljanju njegovih pravic in obveznosti ter pri uresničevanju njegovih temeljnih svoboščin na katerem koli področju družbenega življenja, zlasti pa še na področju zaposlovanja, delovnih razmerij, vključevanja v sindikate in interesna združenja, vzgoje in izobraževanja, socialne varnosti, dostopa do dobrin in storitev ter oskrbe z njimi, in sicer ne glede na njegove osebne okoliščine, kot so narodnost, rasa ali etnično poreklo, spol,

zdravstveno stanje, invalidnost, jezik, versko ali drugo prepričanje, starost, spolna usmerjenost, izobrazba, gmotno stanje, družbeni položaj ali druge osebne okoliščine«. Zakon prav tako prepoveduje neposredno in posredno diskriminacijo, nadlegovanje na delovnem mestu, napeljevanje k diskriminaciji in viktimizaciji (Humer et al., 2015, str 9).

Zakon o delovnih razmerjih (Ur. l. RS, št. 21/2013, v nadaljevanju ZDR-1) omogoča zagotavljanje enake obravnave žensk in moških na vseh področjih povezanih z nastopanjem na trgu dela. ZDR-1 ne dovoljuje nikakršnega razlikovanja po spolu pri iskanju zaposlitve, poklicnem napredovanju ter usposabljanju. Zagotavlja enako plačilo za enako delo oziroma delo enake vrednosti. Prepoveduje vse vrste diskriminacij. Prepoveduje vse vrste nadlegovanj na delovnem mestu vključno s spolnim nadlegovanjem. Dodatna pozornost je v tem zakonu posvečena materinstvu, starševstvu, nosečnicam, usklajevanju družinskega in poklicnega življenja ipd. (Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, 2005, str. 6).

1.3 Izvajanje politike zaposlovanja

V ZEMŽM žensk in moških je v 15. členu zapisano, da mora Vlada RS Državnemu zboru predložiti predlog resolucije o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških. V nacionalnem programu je potrebno določiti temeljne politike enakih možnosti, njene cilje in potrebne ukrepe za doseganje zastavljenih ciljev na različnih področjih družbenega življenja. Prav tako je potrebno določiti odgovorne organe za izvajanje izbranih ukrepov. Za spremljanje in ocenjevanje učinkovitosti ukrepov je potrebno določiti kateri podatki se bodo zbirali, analizirali in podajali v oceni učinkovitosti. Vlada mora za obdobje dveh let sprejemati tudi periodične načrte za izvedbene akte nacionalnega programa, v katerih so za posamezna področja družbenega življenja podane potrebne aktivnosti. Državni zbor je leta 2005 sprejel prvi nacionalni program za obdobje do leta 2013 (Humer et al., 2015).

Leta 2003 je Vlada RS sprejela dokument z naslovom Enotni programski dokument 2004–2006 (v nadaljevanju EPD). EPD pomeni akcijski načrt Republike Slovenije za obdobje 2004–2006, v katerem je določeno, na kakšen način se bodo v Sloveniji uresničili strateški cilji in načrti. To je v bistvu skupni programski dokument Slovenije in Evropske komisije, saj sta obe partnersko sodelovali pri izvedbi in financiranju tega dokumenta.

EPD opredeljuje, da je načelu enakosti spolov namenjena pozornost v vseh njegovih ukrepih in aktivnostih. Pri ukrepih 2. prednostne naloge EPD – znanje, razvoj človeških virov in zaposlovanje – je najmanj ena aktivnost namenjena spodbujanju dostopa žensk do izobraževanja, usposabljanja, zaposlovanja in drugih aktivnosti na področju človeških virov, v ostale ukrepe 2. prednostne naloge pa je vključenih najmanj 50 % žensk. Po Uredbi o izvajanju postopkov pri porabi sredstev strukturne politike v Republiki Sloveniji (člen 3/12) iz leta 2004 je bilo Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve nosilec odgovornosti za horizontalno prednostno nalogo enakih možnosti v skladu z EPD, in sicer

za vse Strukturne sklade (Vlada RS, 2003, str. 12 in Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, 2005, str. 7).

V EPD (Vlada RS, 2003, str. 13) je bila med horizontalne prednostne naloge uvrščena točka enake možnosti, ki je predvidela, da program sistematično vzpodbuja zagotavljanje enakih možnosti pri zaposlovanju, izobraževanju in usposabljanju ne glede na spol, raso ali narodnost. Zato bosta kot glavno merilo za izbiro nadaljnjih projektov uporabljena ravno upoštevanje načela integracije enakosti spolov (angl. *gender mainstreaming*) in načelo spodbujanja enakih možnosti.

V EPD (Vlada RS, 2003, str. 13) je navedeno: »Poleg tega je stalna krepitev udeležbe žensk na trgu dela bistvena za doseganje ciljev programa, ki so:

- Zagotoviti ženskam dostop do izobraževanja, usposabljanja in zaposlitve in s tem zvišati njihovo stopnjo delovne aktivnosti (zlasti v starostni skupini 55–64 let) ter znižati stopnjo brezposelnosti v primerjavi z moškimi.
- Spodbujati ženske k udeležbi v programih usposabljanja, namenjenih krepitevi njihove prilagodljivosti potrebam tehnološko zahtevne industrije, pa tudi spodbujati njihove pobude na področju samozaposlovanja.«

1.3.1 Aktivna politika zaposlovanja

V 50. členu Zakona o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti (Ur. l. RS, št. 107/06 – UPB-1, v nadaljevanju ZZZPB) je določeno, da je za sprejemanje programov ukrepov aktivne politike zaposlovanja (v nadaljevanju APZ) odgovorna Vlada RS. Program APZ v skladu z določbami ZZZPB na srednji rok vodi do izpolnjevanja strateških usmeritev in dokumentov, ki vplivajo na razvoj trga dela in zaposlovanja ter so sprejeti na ravni države in EU. Vlada RS se mora za izbiro predvidenih ukrepov v določenem obdobju dogovarjati in posvetovati s socialnimi partnerji.

Pred krizo je Vlada RS leta 2006 sprejela Program APZ za obdobje 2007–2013. Program APZ 2007–2013 je določal osnovne cilje za obdobje do leta 2013 in planirana sredstva za aktivno izvajanje načrtovanega programa. Program je temeljil na podatkih do leta 2005, izhajal pa je iz ciljev določenih v evropskih in nacionalnih razvojnih dokumentih ter iz razmer na trgu dela v Sloveniji.

Glavni izzivi na področju zaposlovanja in brezposelnosti, za katere so v Programu načrtovani ukrepi aktivne politike zaposlovanja, so bili:

- visoka stopnja dolgotrajno brezposelnih, ki se je v zadnji dekadi povečala,
- strukturna brezposelnost zaradi neprimerne izobrazbene sestave brezposelnih, v kateri prevladujejo brezposelne osebe z nizko izobrazbo ali brez izobrazbe,

- nizek delež starejših zaposlenih v starostni skupini med 55 in 64 leti, ki je v Sloveniji med najnižjimi v EU,
- sorazmerno visoka stopnja brezposelnosti mladih v starostni skupini med 15 in 24 let,
- povečevanje stopnje brezposelnosti v populaciji z višjo in visoko stopnjo izobrazbe,
- rast stopnje brezposelnosti žensk.

Osnovni strateški cilji Programa APZ so bili:

- rast stopnje zaposlenosti in padec stopnje brezposelnosti,
- znižati delež dolgotrajno brezposelnih,
- zmanjšati strukturno brezposelnost z izboljšanjem izobrazbene sestave brezposelnih, pri čemer je poudarek na usposabljanju brezposelnih,
- povečati prilagodljivost in konkurenčnost zaposlenih,
- spodbujati zaposlovanje s povečanjem števila projektov za razvoj novih zaposlitvenih možnosti,
- okrepitev socialne vključenosti na račun znižanje deleža prejemnikov denarnega nadomestila in denarne socialne pomoči med brezposelnimi.

Aktivnosti Programa APZ za obdobje 2007–2013 so bile razdeljene na štiri glavne ukrepe, ki se predvsem nanašajo na naloge in cilje trga dela v Republiki Sloveniji:

1. nudenje pomoči in svetovanje pri iskanju zaposlitve
2. usposabljanje in izobraževanje
3. spodbujanje zaposlovanja in samozaposlovanja
4. izvajanje programov za povečanje socialne vključenosti.

APZ 2007–2013 je temeljil na podatkih do leta 2005. Sprejet je bil pred krizo. V programu je kot izziv na področju zaposlovanja in brezposelnosti sicer izpostavljeno povečevanje brezposelnosti žensk, vendar med štirimi osnovnimi strateškimi cilji zaposlovanje žensk ni posebej omenjeno.

Leta 2010 je Vlada RS na podlagi Rebalansa proračuna Republike Slovenije za leto 2010 sprejela Spremembo Načrta izvedbe Programa ukrepov aktivne politike zaposlovanja za leti 2010 in 2011, v katerem pri pripravi ukrepov upošteva posledice gospodarske krize na trgu dela. Tudi v tem dokumentu ni posebej izpostavljena politika zaposlovanja žensk.

Leta 2011 je Vlada RS sprejela Smernice za izvajanje ukrepov aktivne politike zaposlovanja za obdobje 2012–2015, ki temeljijo na strategiji Evropa 2020 in na Nacionalnem reformnem programu 2011–2012.

Glavni cilji strategije Evropa 2020, bistveni z vidika izvajanja APZ, so:

- zagotoviti 75-odstotno stopnjo zaposlenosti žensk in moških v starostni skupini med 20 in 64 leti, povečati predvsem zaposlenost med mladimi, starejšimi, nizko kvalificiranimi osebami ter migranti;
- izboljšati izobrazbeno strukturo, predvsem na račun zmanjšanja stopnje osipa v šolah pod 10 odstotkov in na račun zvišanja deleža prebivalstva s terciarno ali enakovredno izobrazbo na vsaj 40 odstotkov med mladimi;
- spodbujati socialno vključenost, predvsem z zmanjšanjem revščine, pri čemer je cilj da bi bilo do leta 2020 najmanj 20 milijonov manj revnih ljudi.

V Nacionalnem reformnem programu 2011–2012, ki vsebuje nacionalne cilje, temelječe tudi na vseevropskih krovnih ciljih, je Vlada RS kot »ozka grla« opredelila naslednje izzive na trgu dela:

- povečanje prožnosti za izboljšanje delovanja trga dela in zagotavljanje boljše usklajenosti plač in produktivnosti,
- usklajevanje potreb trga dela in kvalifikacij,
- zmanjšanje segmentacije na trgu dela in povečanje udeležbe mladih in starejših na trgu dela.

V Nacionalnem programu reform 2015/16 Slovenije so pogloblitni cilji in usmeritve razvrščeni po prednostnih področjih, kot jih opredeljuje tudi Letni pregled rasti Sveta EU. Cilji, zapisani v Nacionalnem reformnem programu na področju trga dela in plač, so:

- izboljšati položaj mladih na trgu dela, vključno s tistimi, ki niso niti zaposleni niti na šolanju;
- povečati stopnjo zaposlenosti starejših (55–64);
- izvajati učinkovite in prilagojene ukrepe za dolgotrajno brezposelne, s poudarkom na starejših in nizko izobraženih.«

Oktobra leta 2015 je Vlada RS sprejela Smernice za izvajanje ukrepov aktivne politike zaposlovanja za obdobje 2016–2020, ki temeljijo na strategiji Evropa 2020, na Nacionalnem reformnem programu 2015–2016 in na revidiranih Evropskih smernicah zaposlovanja. Prednostne usmeritve Smernic za izvajanje APZ za obdobje 2016–2020 so:

- znižanje stopnje dolgotrajno brezposelnih s pomočjo programov, ki spodbujajo brezposelne k učinkovitejšemu in aktivnejšemu iskanju zaposlitve;
- spodbujanje in izvajanje programov, ki omogočajo aktivnejše vključevanje najranljivejših skupin na trgu dela in s tem povečati zaposlenost, predvsem mladih, starejših in neizobraženih;

- uvajati programe za odpravo strukturne brezposelnosti, predvsem programe izobraževanja in usposabljanja aktivnega prebivalstva ter jim zagotoviti ustrezne sposobnosti za potrebe trga dela.

Integracija enakih možnosti žensk in moških je horizontalna prednostna naloga Strukturnih skladov EU. Je njena pravna obveza in hkrati način za doseganje dejanske participativne demokracije. Za doseg tega cilja je potrebna enakopravna udeležbo in zastopanost moških in žensk na vseh družbenih ravneh.

Integracija načela enakosti spolov v vse vrste dejavnosti je globalno sprejeta dolgoročna strategija za spodbujanje enakosti spolov, ki ni sama sebi namen, ampak je sredstvo za doseganje enakosti spolov. Integracija načela enakosti spolov pomeni, da je vprašanje enakosti vključeno v vse temeljne dejavnosti, torej razvojne politike, zakonodajo, izobraževanje, raziskovanje, dodeljevanje sredstev in hkrati v načrtovanje, izvajanje in ocenjevanje izbranih projektov z vidika enakosti med spoloma. Pri integraciji gre za več kot le povečanje udeležbe žensk na določenem področju, saj vprašanje enakosti spolov postavlja v center političnih odločitev, srednjeročnih in dolgoročnih načrtov, proračunskih programov in institucionalnih struktur. Integracija načela enakosti spolov pomeni spremembo ciljev, strategij in ukrepov v politikah na način, ki zagotavlja, da lahko tako ženske kot moški vplivajo, sodelujejo in imajo koristi od razvojnih procesov.

2 RAZMERE NA TRGU DELA IN V GOSPODARSTVU V OBDOBJU PRED KRIZO MED LETI 2004 IN 2008

V tem poglavju bom s pomočjo osnovnih kazalcev na kratko podala stanje gospodarstev EU v obdobju od leta 2004, ko je Slovenija vstopila v EU, do leta 2008, ko se je ponekod gospodarska kriza že močneje kazala. V Sloveniji leta 2008 kriza še ni bila močneje zaznana. Za namene te naloge se bom osredotočila predvsem na osnovne gospodarske in zaposlitvene kazalce, ki jih bom v nadaljevanju podrobneje obdelala.

Pri izdelavi podrobnejših analiz sem izbrala države, ki so izkazovale najslabše in najboljše rezultate pred in med krizo, Slovenijo in povprečje EU 28. Podatke sem zaradi lažje primerjave črpala iz podatkovnih baz Statističnega urada Evropske unije (EUROSTAT).

2.1 Osnovni kazalci gospodarske razvitosti

Med osnovne kazalce gospodarske razvitosti med drugim prištevamo bruto domači proizvod (v nadaljevanju BDP) na prebivalca, rast BDP in BDP na prebivalca v standardih skupne kupne moči (SKM), stopnjo zaposlenosti ter stopnjo brezposelnosti aktivnega prebivalstva. V nadaljevanju podrobneje predstavljam te kazalce.

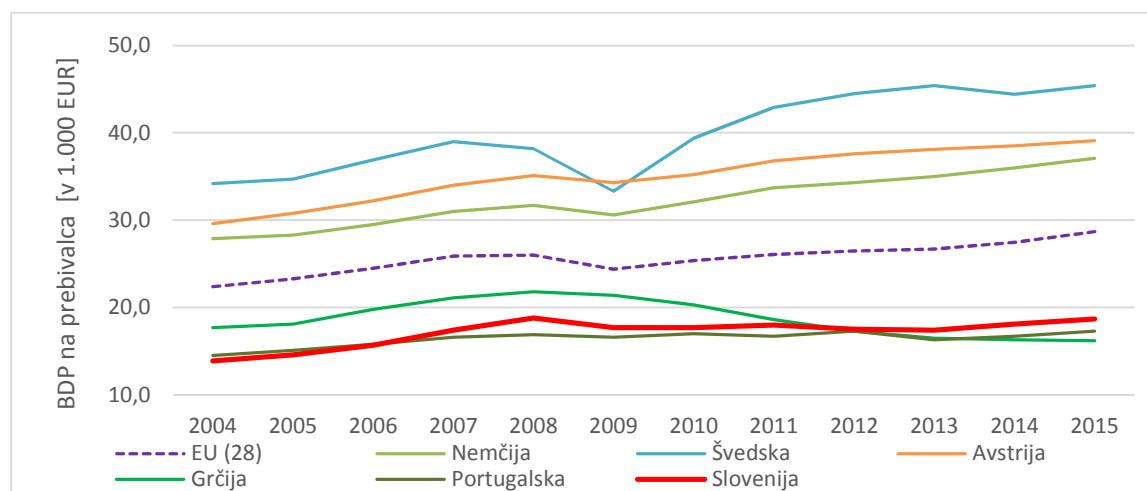
Bruto domači proizvod (BDP) kot eden najpomembnejših makroekonomskih kazalcev pomeni skupno vrednost vseh dokončanih proizvodov in storitev, ki so bili ustvarjeni znotraj ene države v določenem obdobju (po navadi na letni ravni). Upoštevajo se le proizvodi in storitve, ki so dokončani in pripravljeni za takojšnjo uporabo, in ne tisti, namenjeni nadaljnji predelavi ali proizvodnji drugih izdelkov in storitev. Namen izračunavanja bruto domačega proizvoda je dobiti vpogled v gospodarsko aktivnost znotraj države, njen razvoj in stopnjo njene rasti. Bruto domači proizvod vključuje celotno potrošnjo privatnega sektorja (zasebna potrošnja), državno potrošnjo, naložbe, ter neto izvoz (izvoz minus uvoz).

Tabela 1: BDP na prebivalca v tekočih cenah v EU in izbranih državah članicah EU v obdobju 2004–2015, podan v 1.000 EUR

Območje	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
EU (28)	22,4	23,3	24,5	25,9	26,0	24,4	25,4	26,1	26,5	26,7	27,5	28,7
Danska	37,4	39,3	41,5	42,8	43,9	41,7	43,5	44,2	45,2	45,5	46,2	46,9
Nemčija	27,9	28,3	29,5	31,0	31,7	30,6	32,1	33,7	34,3	35,0	36,0	37,1
Nizozemska	32,2	33,4	35,4	37,4	38,9	37,4	38,0	38,5	38,5	38,7	39,3	40,1
Švedska	34,2	34,7	36,9	39,0	38,2	33,3	39,4	42,9	44,5	45,4	44,4	45,4
Avstrija	29,6	30,8	32,2	34,0	35,1	34,3	35,2	36,8	37,6	38,1	38,5	39,1
Španija	20,1	21,3	22,7	23,9	24,3	23,3	23,2	22,9	22,3	22,1	22,4	23,3
Grčija	17,7	18,1	19,8	21,1	21,8	21,4	20,3	18,6	17,3	16,5	16,3	16,2
Portugalska	14,5	15,1	15,8	16,6	16,9	16,6	17,0	16,7	17,3	16,3	16,7	17,3
Slovenija	13,9	14,6	15,7	17,4	18,8	17,7	17,7	18,0	17,5	17,4	18,1	18,7

Vir: Povzeto in prirejeno po EUROSTAT, Gross domestic product at market prices (tec00001).

Slika 1: Prikaz gibanja BDP na prebivalca v EU in izbranih državah članicah EU v obdobju 2004–2015

Vir: Povzeto in prirejeno po EUROSTAT, Gross domestic product at market prices (tec00001).

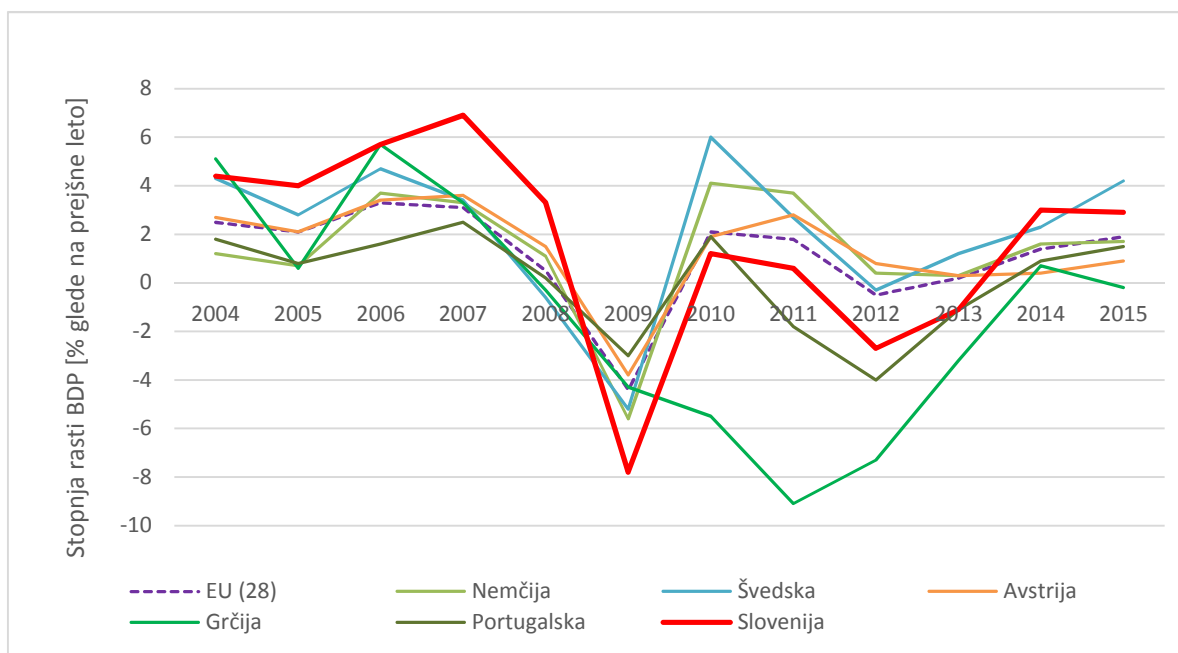
Iz podatkov v Tabeli 2 je razvidno, da obdobje 2004 do 2008 za EU pomeni obdobje rasti. Obdobje do leta 2007 zaznamujejo visoke stopnje gospodarske rasti od 2 do 3 odstotke, Slovenijo pa celo zelo visoke stopnje rasti in sicer v letu 2007 celo 6,9 % s čimer je zmanjševala zaostanek za povprečjem razvitosti v EU merjenega z BDP na prebivalca. Po izračunu iz Tabele 1 vidimo, da se je od leta 2004, ko je slovenski BDP dosegal 62 % evropskega povprečja EU 28, do leta 2008 ta odstotek dvignil na 72 %.

Tabela 2: Stopnja realne rasti BDP v stalnih cenah glede na predhodne leto v EU in izbranih državah članicah EU v obdobju 2004–2015

Območje	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
EU (28)	2,5	2,1	3,3	3,1	0,5	-4,4	2,1	1,8	-0,5	0,2	1,4	1,9
Danska	2,6	2,4	3,8	0,8	-0,7	-5,1	1,6	1,2	-0,1	-0,2	1,3	1,2
Nemčija	1,2	0,7	3,7	3,3	1,1	-5,6	4,1	3,7	0,4	0,3	1,6	1,7
Nizozemska	2,0	2,2	3,5	3,7	1,7	-3,8	1,4	1,7	-1,1	-0,5	1,0	2,0
Švedska	4,3	2,8	4,7	3,4	-0,6	-5,2	6,0	2,7	-0,3	1,2	2,3	4,2
Avstrija	2,7	2,1	3,4	3,6	1,5	-3,8	1,9	2,8	0,8	0,3	0,4	0,9
Španija	3,2	3,7	4,2	3,8	1,1	-3,6	0,0	-1,0	-2,6	-1,7	1,4	3,2
Grčija	5,1	0,6	5,7	3,3	-0,3	-4,3	-5,5	-9,1	-7,3	-3,2	0,7	-0,2
Portugalska	1,8	0,8	1,6	2,5	0,2	-3,0	1,9	-1,8	-4,0	-1,1	0,9	1,5
Slovenija	4,4	4,0	5,7	6,9	3,3	-7,8	1,2	0,6	-2,7	-1,1	3,0	2,9

Vir: Povzeto in prirejeno po EUROSTAT, Real GDP growth rate – volume (tec00115).

Slika 2: Stopnja realne rasti BDP glede na predhodne leto v EU in izbranih državah članicah EU v obdobju 2004–2015

Vir: Povzeto in prirejeno po EUROSTAT, Real GDP growth rate – volume (tec00115).

V letu 2008 je bila rast BDP v Sloveniji še 3,3 %, nekatere države v EU npr. Švedska, Danska in Grčija pa so že izkazovale negativne stopnje rasti. V teh državah in v večini ostalih držav EU je konec 2007 že začela nastopati kriza. Do leta 2007 je imela Slovenija najnižji BDP na prebivalca izmed izbranih držav, v letu 2007 pa je prehitela Portugalsko. Gibanje BDP na prebivalca in stopenj letne realne rasti BDP glede na predhodne leto je prikazano na Slikah 1 in 2. Iz Slike 2 se tudi nazorno vidi obdobje rasti BDP pred krizo, padec ob nastopu krize ter vnovična rast ob okrevanju gospodarstev.

Indeks obsega BDP na prebivalca v standardih kupne moči (SKM) je izražen v odnosu do povprečja v Evropski uniji (EU 28), ki izraža vrednost 100. Če je indeks višji od 100, je BDP na prebivalca te države višji od povprečja v EU in obratno. Osnovni podatki so izraženi v skupni valuti, ki odpravlja razlike v ravneh cen med državami in omogočajo primerjave obsega BDP med državami. Indeks je smiselno uporabljati za primerjave med državami v enakem časovnem obdobju, ne pa za časovne primerjave.

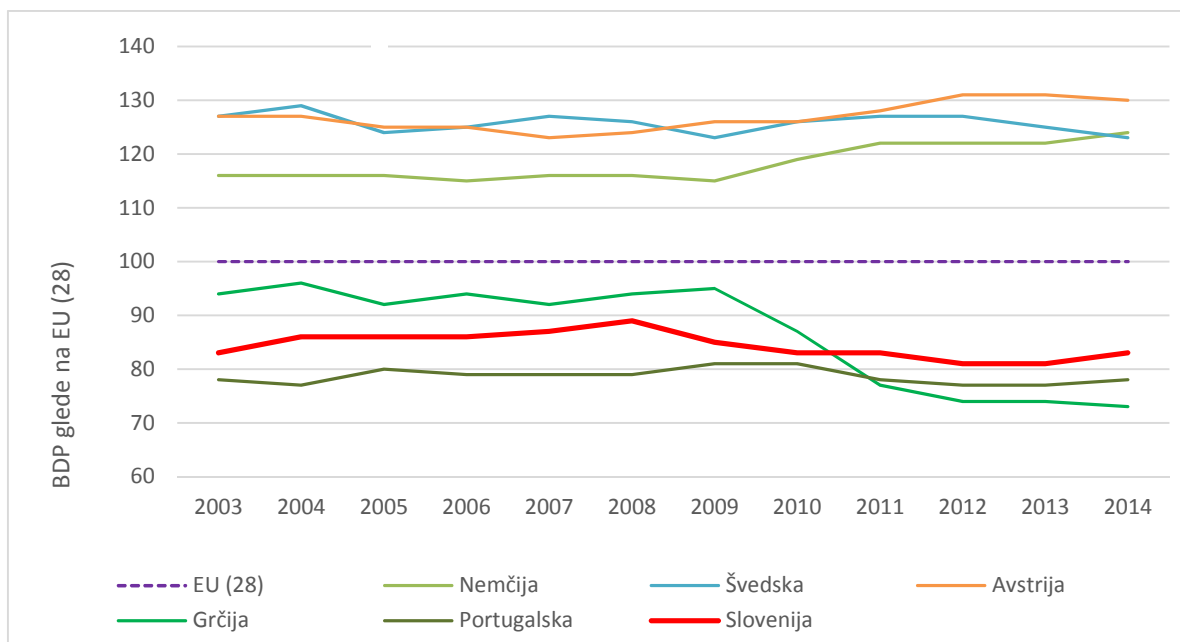
Tabela 3: Indeks obsega BDP na prebivalca v standardih kupne moči v EU in izbranih državah članicah EU v obdobju 2003–2014.

Območje	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
EU (28)	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Danska	124	125	123	124	121	123	122	126	126	126	127	125
Nemčija	116	116	116	115	116	116	115	119	122	122	122	124
Nizozemska	133	134	134	136	137	139	137	135	134	133	133	131
Švedska	127	129	124	125	127	126	123	126	127	127	125	123
Avstrija	127	127	125	125	123	124	126	126	128	131	131	130
Španija	100	100	100	103	103	102	101	97	94	92	91	91
Grčija	94	96	92	94	92	94	95	87	77	74	74	73
Portugalska	78	77	80	79	79	79	81	81	78	77	77	78
Slovenija	83	86	86	86	87	89	85	83	83	81	81	83

Vir: Povzeto in prirejeno po EUROSTAT, GDP per capita in PPS (tec00114).

Slovenija se je v opazovanem obdobju do krize tudi glede na BDP po kupni moči približevala evropskemu povprečju in se je iz 83 % v letu 2004 dvignila na 89 % kupne moči v letu 2008. V družbi Grčije in Portugalske je za povprečjem EU zaostajala od 17 do 11 odstotnih točk, gospodarsko močnejše države pa so povprečje presegle tudi do 39 odstotnih točk v letu 2008, kar je razvidno iz Tabele 3 in Slike 3.

Slika 3: Indeks obsega BDP na prebivalca v standardih kupne moči (SKM) v EU in izbranih državah članicah EU v obdobju 2003–2014

Vir: Povzeto in prirejeno po EUROSTAT, GDP per capita in PPS (tec00114).

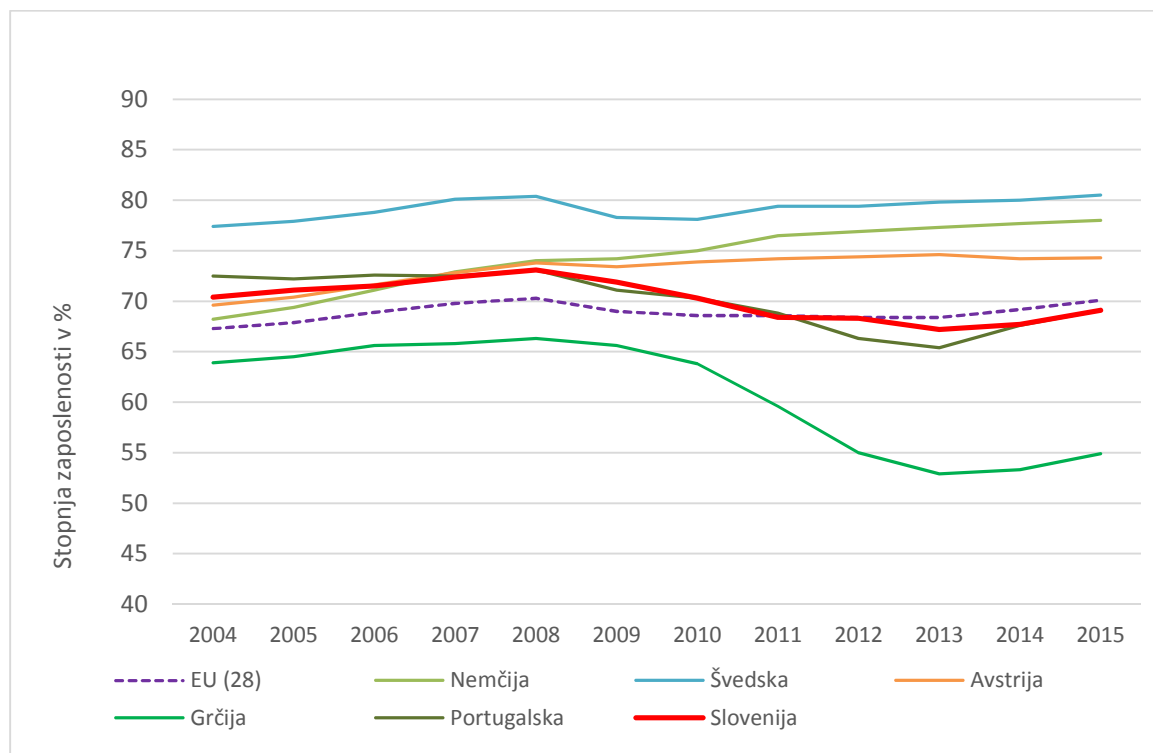
Stopnja zaposlenosti je definirana kot delež delovno aktivnega prebivalstva v % od delovno sposobnega prebivalstva. Kazalnik temelji na Anketi o delovni sili EU. Raziskava zajema celotno prebivalstvo v zasebnih gospodinjstvih in izključuje tiste v skupinskih gospodinjstvih, kot so upokojenski domovi, študentski domovi in bolnišnice. Delovno aktivno prebivalstvo sestavljajo osebe, ki so v referenčnem tednu opravljale kakršno koli delo za plačilo ali dobiček za vsaj eno uro ali imele status zaposlene ali samozaposlene osebe, čeprav niso delale.

Tabela 4: Stopnja zaposlenosti v starosti 20 – 64 let v EU in izbranih državah članicah EU v obdobju 2004–2015, podana v %

Območje	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
EU (28)	67,3	67,9	68,9	69,8	70,3	69,0	68,6	68,6	68,4	68,4	69,2	70,1
Danska	77,6	78,0	79,4	79,0	79,8	77,5	75,8	75,8	75,4	75,6	75,9	76,5
Nemčija	68,2	69,4	71,1	72,9	74,0	74,2	75,0	76,5	76,9	77,3	77,7	78,0
Nizozemska	74,9	75,1	76,3	77,8	78,9	78,8	76,8	76,4	76,6	75,9	75,4	76,4
Švedska	77,4	77,9	78,8	80,1	80,4	78,3	78,1	79,4	79,4	79,8	80,0	80,5
Avstrija	69,6	70,4	71,6	72,8	73,8	73,4	73,9	74,2	74,4	74,6	74,2	74,3
Španija	65,4	67,5	69,0	69,7	68,5	64,0	62,9	62,0	59,6	58,6	59,9	62,0
Grčija	63,9	64,5	65,6	65,8	66,3	65,6	63,8	59,6	55,0	52,9	53,3	54,9
Portugalska	72,5	72,2	72,6	72,5	73,1	71,1	70,3	68,8	66,3	65,4	67,6	69,1
Slovenija	70,4	71,1	71,5	72,4	73,1	71,9	70,3	68,4	68,3	67,2	67,7	69,1

Vir: Povzeto in prirejeno po EUROSTAT, Employment rate by sex, age group 20-64 (t2020_10).

Slika 4: Gibanje stopnja zaposlenosti v starosti 20–64 let v EU in izbranih državah članicah EU v obdobju 2004–2015

Vir: Povzeto in prirejeno po EUROSTAT, *Employment rate by sex, age group 20-64 (t2020_10)*.

Kot je razvidno iz Tabele 4, kjer so podane stopnje zaposlenosti v starostni skupini od 20 – 64 let za izbrane države, so v obravnavanem obdobju povprečne stopnje zaposlenosti EU 28 rasle. Stopnja zaposlenosti v EU 28 je dosegla najvišjo raven v letu 2008 in sicer 70,3 %. Med državami članicami EU, ki sem jih vključila v izbor, je največjo rast zaposlenosti dosegla Nemčija, kjer se je stopnja zaposlenosti povečala iz 68,2 % na 74 %, kar pomeni rast za 5,8 odstotnih točk. Večje stopnje zaposlenosti so sicer imele Švedska, Danska in Nizozemska, vendar so te države imele manjši razpon v rasti in sicer 2,2 odstotne točke Danska in 4,0 odstotne točke Nizozemska. Najnižjo rast stopnje zaposlenosti je v letih 2004 do 2008 dosegla Portugalska, ki je dosegla komaj 0,6 odstotne točke rasti. Slovenija je v 2008 imela večjo stopnjo zaposlenosti od povprečja EU 28, vendar je bila rast stopnje zaposlenosti v Sloveniji od 2004 do 2008 za 2,7 odstotne točke, kar je malenkost nižja od EU 28, ki je v tem obdobju dosegalo rast za 3,0 odstotne točke.

Stopnja brezposelnosti je delež brezposelnih oseb kot odstotek delovne sile, ki temelji na četrletnih anketah o delovni sili skladno z navodili Mednarodnega urada za delo (ILO). Brezposelne so anketirane osebe, ki v referenčnem tednu niso bile delovno aktivne, vendar aktivno iščejo delo (preko zavodov za zaposlovanje, so poslale prošnje za zaposlitev ipd.) in so v naslednjih dveh tednih pripravljene sprejeti delo (UMAR, b.l. b).

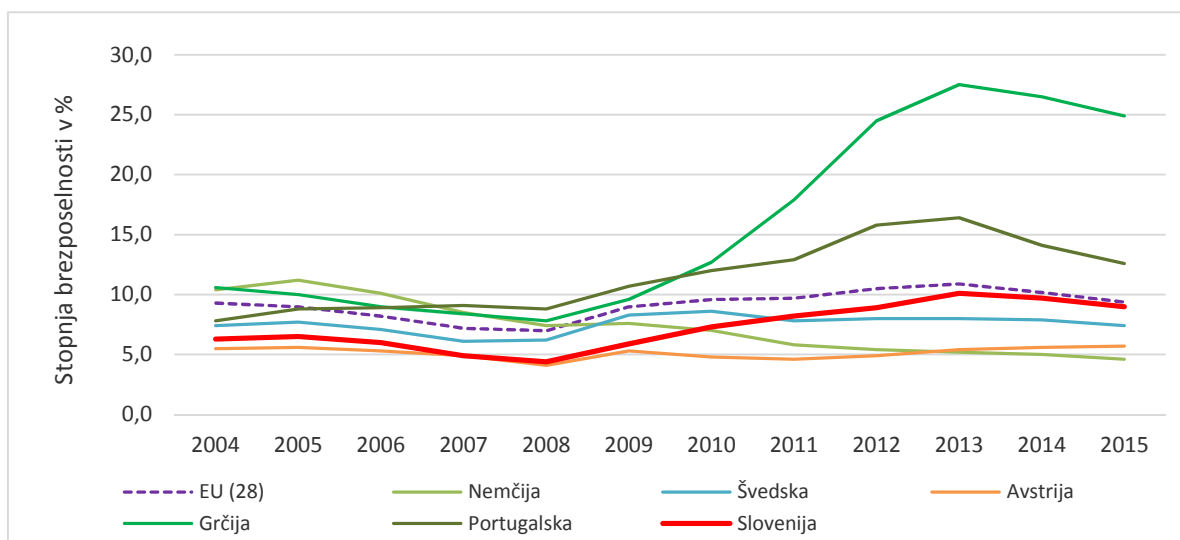
Tabela 5: Stopnja brezposelnosti v EU in izbranih državah članicah EU v obdobju 2004–2015, podana v %

Območje	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
EU (28)	9,3	9,0	8,2	7,2	7,0	9,0	9,6	9,7	10,5	10,9	10,2	9,4
Danska	5,5	4,8	3,9	3,8	3,4	6,0	7,5	7,6	7,5	7,0	6,6	6,2
Nemčija	10,4	11,2	10,1	8,5	7,4	7,6	7,0	5,8	5,4	5,2	5,0	4,6
Nizozemska	5,7	5,9	5,0	4,2	3,7	4,4	5,0	5,0	5,8	7,3	7,4	6,9
Švedska	7,4	7,7	7,1	6,1	6,2	8,3	8,6	7,8	8,0	8,0	7,9	7,4
Avstrija	5,5	5,6	5,3	4,9	4,1	5,3	4,8	4,6	4,9	5,4	5,6	5,7
Španija	11,0	9,2	8,5	8,2	11,3	17,9	19,9	21,4	24,8	26,1	24,5	22,1
Grčija	10,6	10,0	9,0	8,4	7,8	9,6	12,7	17,9	24,5	27,5	26,5	24,9
Portugalska	7,8	8,8	8,9	9,1	8,8	10,7	12,0	12,9	15,8	16,4	14,1	12,6
Slovenija	6,3	6,5	6,0	4,9	4,4	5,9	7,3	8,2	8,9	10,1	9,7	9,0

Vir: Povzeto in prirejeno po EUROSTAT, Unemployment by sex and age - annual average (une_rt_a).

Podatki o stopnjah brezposelnih, ki so prikazani v Tabeli 5 in na Sliki 5, kažejo, da je hkrati z rastjo zaposlenosti padala brezposelnost. V EU 28 je stopnja brezposelnosti v obravnavanem obdobju med leti 2004 in 2008 padla od 9,3 % na 7,0 %. V primerjavi z letom 2004 sta Španija in Portugalska leta 2008 beležili celo rahlo višje stopnje brezposelnosti, kar nakazuje na zgodnejši začetek krize v teh dveh državah. Slovenija je imela v letu 2008 nizko stopnjo brezposelnosti, vsega 4,4 %, kar je nižje od povprečja EU 28. Znižanje stopnje brezposelnosti v Sloveniji je bilo v tem obdobju 1,9 odstotne točke, kar je za malenkost nižje kot od EU 28, ki je v tem obdobju dosegala padec za 2,3 odstotne točke. Največji padec stopnje brezposelnosti je v tem obdobju zaznala Nemčija in sicer za 3,0 odstotne točke.

Slika 5: Gibanje stopnje brezposelnosti v EU in izbranih državah članicah EU v obdobju 2004–2015

Vir: Povzeto in prirejeno po EUROSTAT, Unemployment by sex and age - annual average (une_rt_a).

Opisani kazalci kažejo, da je opazovano obdobje med leti 2004 in 2008 obdobje rasti v vseh izbranih državah prav tako kot v EU 28. V nekaterih državah so se že kazali začetki krize, kar lahko ocenimo na podlagi nižjih kazalcev rasti v 2007 in 2008.

2.2 Razlike v zaposlovanju med spoloma med leti 2004 in 2008

Lizbonski cilji na področju zaposlovanja so zahtevali 57 odstotno stopnjo zaposlenosti žensk do leta 2005 in 60 odstotno stopnjo zaposlenosti žensk do leta 2010.

Načrt za enakost med ženskami in moškimi 2006–2010 opisuje šest prednostnih področij za ukrepe EU glede enakosti med spoloma. Za vsako področje so opredeljeni prednostni cilji in ukrepi. Načrt uveljavlja dvojni pristop enakosti med spoloma na podlagi integracije načela enakosti spolov (spodbujanje enakosti med spoloma na vseh področjih politik in dejavnosti) in posebnih ukrepov. S pomočjo v Načrtu za enakost med ženskami in moškimi 2006–2010 opredeljenih prednostni področja ukrepov za enakost med spoloma in s pomočjo izbranih kazalcev bom analizirala razmere na trgu dela, ki lahko kažejo na neenakost pri zaposlovanju med spoloma.

Tabela 6: Stopnja zaposlenosti v EU in izbranih državah članicah EU v obdobju 2004–2015, podana v % po spolu

Območje	Spol	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
EU (28)	Moški	75,4	75,9	76,8	77,7	77,8	75,7	75,1	75,0	74,6	74,3	75,0	75,9
	Ženske	59,3	60,0	61,1	62,1	62,8	62,3	62,1	62,2	62,4	62,6	63,5	64,3
Danska	Moški	82,1	82,3	83,9	83,2	83,9	80,5	78,6	79,0	78,6	78,7	79,5	80,2
	Ženske	73,0	73,7	74,8	74,7	75,6	74,5	73,0	72,4	72,2	72,4	72,2	72,7
Nemčija	Moški	74,4	75,6	77,2	79,1	80,1	79,6	80,4	81,7	82,1	82,1	82,3	82,3
	Ženske	62,0	63,1	65,0	66,7	67,8	68,7	69,7	71,3	71,7	72,5	73,1	73,6
Nizozemska	Moški	82,7	82,5	83,5	84,8	85,5	84,9	82,8	82,4	82,3	81,1	81,1	81,9
	Ženske	66,9	67,6	69,0	70,7	72,2	72,7	70,8	70,5	71,0	70,6	69,8	70,8
Švedska	Moški	79,5	80,5	81,7	83,1	83,5	80,9	81,1	82,1	81,9	82,3	82,2	82,5
	Ženske	75,3	75,2	75,9	77,1	77,2	75,7	75,0	76,5	76,8	76,8	77,6	78,3
Avstrija	Moški	76,4	76,9	78,1	79,5	80,1	78,7	79,0	79,2	79,3	79,1	78,3	78,4
	Ženske	62,7	64,0	65,2	66,2	67,6	68,2	68,8	69,2	69,6	70,0	70,1	70,2
Španija	Moški	78,5	79,8	80,7	80,6	77,9	71,0	69,3	67,8	64,6	63,4	65,0	67,6
	Ženske	52,1	55,1	57,1	58,6	58,9	56,8	56,3	56,1	54,6	53,8	54,8	56,4
Grčija	Moški	79,1	79,3	79,9	80,1	80,1	78,5	76,0	70,8	65,0	62,7	62,6	64,0
	Ženske	49,0	49,7	51,3	51,7	52,6	52,9	51,8	48,7	45,2	43,3	44,3	46,0
Portugalska	Moški	79,3	78,7	79,2	79,1	79,4	76,4	75,4	73,3	69,8	68,7	71,3	72,6
	Ženske	65,9	66,0	66,3	66,3	67,1	66,1	65,6	64,6	63,0	62,3	64,2	65,9
Slovenija	Moški	75,4	75,8	76,3	77,5	77,4	75,6	74,0	71,8	71,8	71,2	71,6	73,3
	Ženske	65,4	66,2	66,5	67,1	68,5	67,9	66,5	64,8	64,6	6,03	63,6	64,7

Vir: Povzeto in prirejeno po EUROSTAT, Employment rate by sex, age group 20-64 (t2020_10).

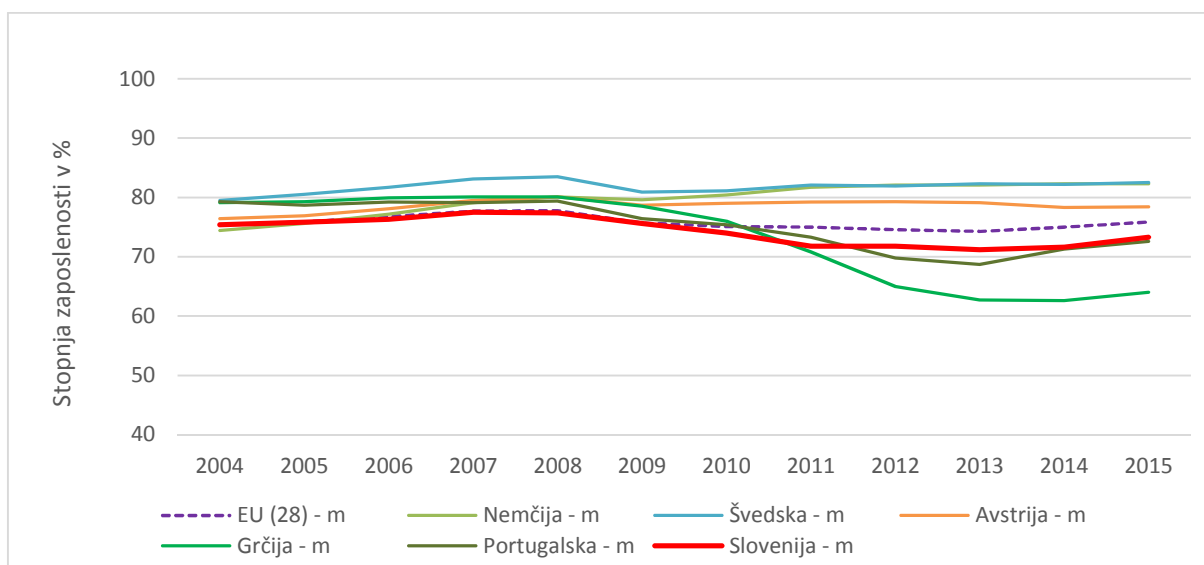
2.2.1 Razlike med spoloma pri zaposlenosti in brezposelnosti

Za doseganje ekonomske neodvisnosti je predvsem pomemben dohodek iz plačanega dela. V tem poglavju bom ocenila razlike v stopnjah zaposlenosti in brezposelnosti med moškimi in ženskami. Razlike v teh kazalcih kažejo, da ženske težje dosejajo ekonomsko neodvisnost kot moški. Za zmanjšanje razlik je zelo pomembno doseči vsaj lizbonske cilje na področju zaposlovanja žensk. Lizbonski cilj na področju zaposlovanja zahtevajo 60 odstotno stopnjo zaposlenosti žensk do leta 2010.

V Tabeli 6 podajam letne stopnje zaposlenosti po spolu in po državah, na Slikah 6 in 7 pa so grafično ponazorjene stopnje zaposlenosti moških in žensk.

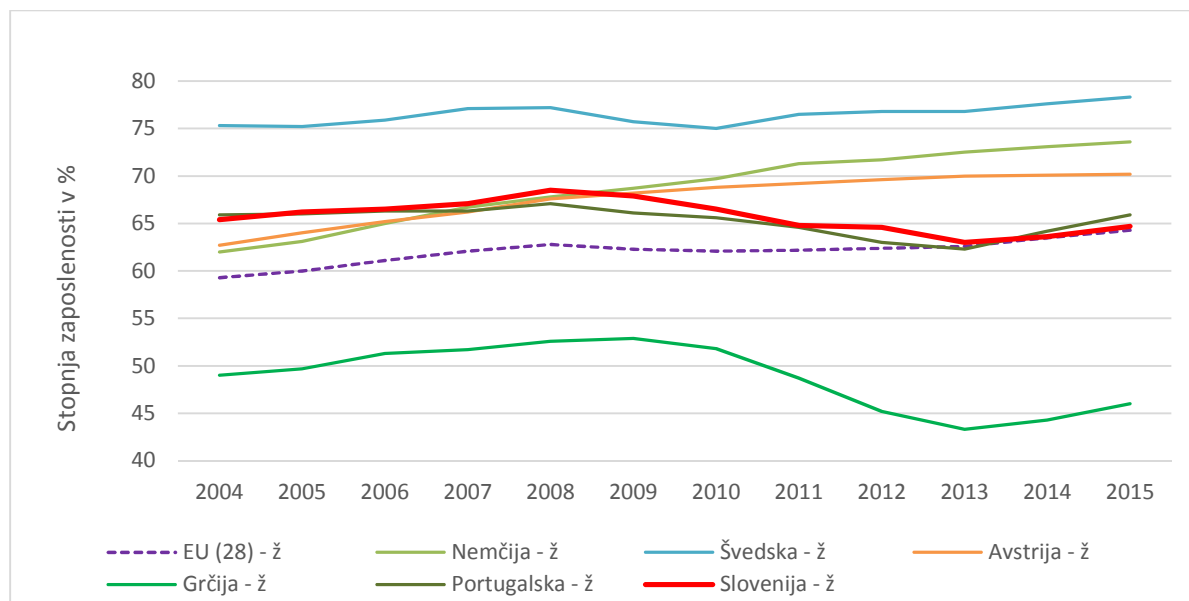
V letih od 2004 do 2008 so stopnje zaposlenosti pri moških in ženskah rasle, pri ženskah hitreje kot pri moških. Stopnje zaposlenosti moških so bile višje od stopenj zaposlenosti žensk, tako v EU 28 kot v vseh izbranih državah članicah v obravnavanem obdobju. Razlike v stopnjah zaposlenosti med moškimi in ženskami so se zmanjšale, tako v EU 28, kot v posameznih državah. Izjema je Švedska, kjer se je razlika med spoloma povečala iz 4,2 na 6,3 odstotne točke. Zelo velike razlike med stopnjami sta izkazovali Grčija, pri kateri je razlika med moškimi in ženskami stopnjami zaposlenosti padla od 30,1 odstotne točke na 27,5 odstotne točke in Španija, pri kateri je razlika padla od 26,4 odstotne točke na 19 odstotne točke. Ob tem obe državi izkazujeta zelo nizko stopnjo zaposlenosti žensk in sicer leta 2008 Španija 58,9 % in Grčija 52,6 %, kar je 10,2 odstotne točke nižje od EU 28.

Slika 6: Stopnja zaposlenosti moških v EU in izbranih državah članicah EU v obdobju 2004–2015

Vir: Povzeto in prirejeno po EUROSTAT, *Employment rate by sex, age group 20-64 (t2020_10)*.

Slika 7: Stopnja zaposlenosti žensk v EU in izbranih državah članicah EU v obdobju 2004–2015

Vir: Povzeto in prirejeno po EUROSTAT, Employment rate by sex, age group 20-64 (t2020_10).

Slovenija kaže podobne značilnosti kot EU 28, pri čemer dosega leta 2008 stopnja zaposlenosti moških 77,4 %, kar je 0,4 odstotne točke manj kot EU 28 in stopnja zaposlenosti žensk 68,5 %, kar je 5,7 odstotne točke več od EU 28. Od izbranih držav je Španija zmanjšala razlike v stopnjah zaposlenosti med moškimi in ženskami za 7,4 odstotne točke, kar je največja razlika, Slovenija pa za 1,1 odstotne točke, kar je prav toliko kot EU 28. Danska, Nizozemska in Švedska so izkazovale višje stopnje zaposlenosti moških in žensk kot Slovenija, ostale izbrane države pa višje stopnje zaposlenosti moških in nižje stopnje zaposlenosti žensk. Slovenija je skozi celotno opazovano obdobje dosegala Lizbonski cilj o stopnji zaposlenosti žensk.

V Tabeli 7 in njej pripadajočih krivuljah na Slikah 8 in 9 vidimo, da so v obravnavanem obdobju do leta 2008 stopnje brezposelnosti pri moških in ženskah padale, pri ženskah hitreje kot pri moških. Razlike v stopnjah brezposelnosti med moškimi in ženskami so se večinoma zmanjšale, tako v EU 28, kot v posameznih izbranih državah. Izjeme so Švedska, Nizozemska in Portugalska, kjer so se razlike med spoloma v opazovanem obdobju povečale za 0,2 oziroma 0,3 odstotne točke. Zelo velike razlike med stopnjami sta izkazovali Grčija pri kateri je padla razlika med moškimi in ženskami stopnjami brezposelnosti od 9,6 odstotne točke na 6,4 odstotne točke in Španija, pri kateri je padla razlika od 6,5 odstotne točke na 2,7 odstotne točke. Ob tem Španija izkazuje najvišjo stopnjo brezposelnosti moških in žensk, Grčija pa drugo najvišjo stopnjo brezposelnosti žensk in relativno nizko stopnjo brezposelnosti moških za leto 2008.

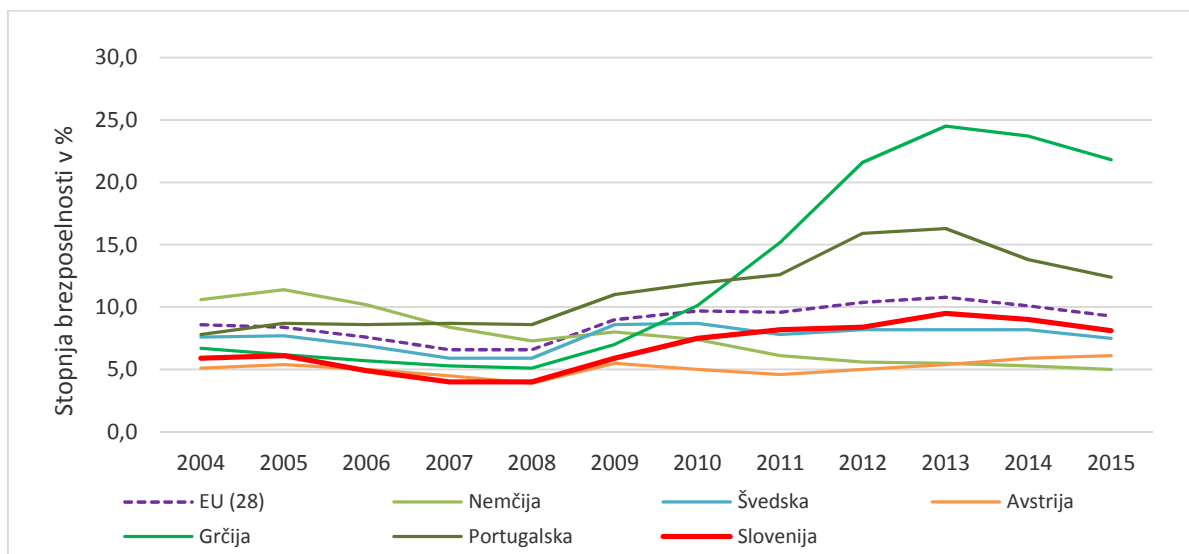
Slovenija kaže podobne trende kot EU 28, pri čemer leta 2008 dosega stopnjo brezposelnih moških 4,0 %, kar je 2,6 odstotne točke manj kot EU 28 in stopnjo brezposelnih žensk 4,8 %, kar je 2,7 odstotne točke manj od EU 28.

Tabela 7: Stopnja brezposelnosti v EU in izbranih državah članicah EU v obdobju 2004–2015 po spolu, podana v % po spolu

Območje	Spol	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
EU (28)	Moški	8,6	8,4	7,6	6,6	6,6	9,0	9,7	9,6	10,4	10,8	10,1	9,3
	Ženske	10,1	9,8	9,0	7,9	7,5	8,9	9,6	9,8	10,5	10,9	10,3	9,5
Danska	Moški	5,1	4,4	3,3	3,4	3,2	6,6	8,4	7,7	7,5	6,7	6,4	5,9
	Ženske	6,0	5,3	4,5	4,2	3,7	5,3	6,5	7,5	7,5	7,3	6,8	6,4
Nemčija	Moški	10,6	11,4	10,2	8,4	7,3	8,0	7,4	6,1	5,6	5,5	5,3	5,0
	Ženske	10,1	10,9	10,1	8,7	7,6	7,2	6,5	5,6	5,2	4,9	4,6	4,2
Nizozemska	Moški	5,1	5,0	4,1	3,3	3,0	3,9	4,5	4,6	5,5	7,2	7,2	6,5
	Ženske	6,4	6,9	6,2	5,2	4,5	4,9	5,5	5,4	6,2	7,3	7,8	7,3
Švedska	Moški	7,6	7,7	6,9	5,9	5,9	8,6	8,7	7,8	8,2	8,2	8,2	7,5
	Ženske	7,1	7,6	7,2	6,5	6,6	8,0	8,5	7,7	7,7	7,9	7,7	7,3
Avstrija	Moški	5,1	5,4	5,0	4,5	3,9	5,5	5,0	4,6	5,0	5,4	5,9	6,1
	Ženske	5,9	5,9	5,6	5,3	4,4	5,1	4,6	4,6	4,8	5,3	5,4	5,3
Španija	Moški	8,3	7,1	6,4	6,4	10,1	17,7	19,6	21,1	24,6	25,6	23,6	20,8
	Ženske	14,8	12,0	11,4	10,7	12,8	18,1	20,2	21,8	25,1	26,7	25,4	23,6
Grčija	Moški	6,7	6,2	5,7	5,3	5,1	7,0	10,1	15,2	21,6	24,5	23,7	21,8
	Ženske	16,3	15,4	13,8	12,9	11,5	13,3	16,4	21,5	28,2	31,4	30,2	28,9
Portugalska	Moški	7,8	8,7	8,6	8,7	8,6	11,0	11,9	12,6	15,9	16,3	13,8	12,4
	Ženske	7,7	8,8	9,1	9,6	9,0	10,3	12,2	13,2	15,6	16,6	14,5	12,9
Slovenija	Moški	5,9	6,1	4,9	4,0	4,0	5,9	7,5	8,2	8,4	9,5	9,0	8,1
	Ženske	6,9	7,1	7,2	5,9	4,8	5,8	7,1	8,2	9,4	10,9	10,6	10,1

Vir: Povzeto in prirejeno po EUROSTAT, Unemployment by sex and age - annual average (une_rt_a).

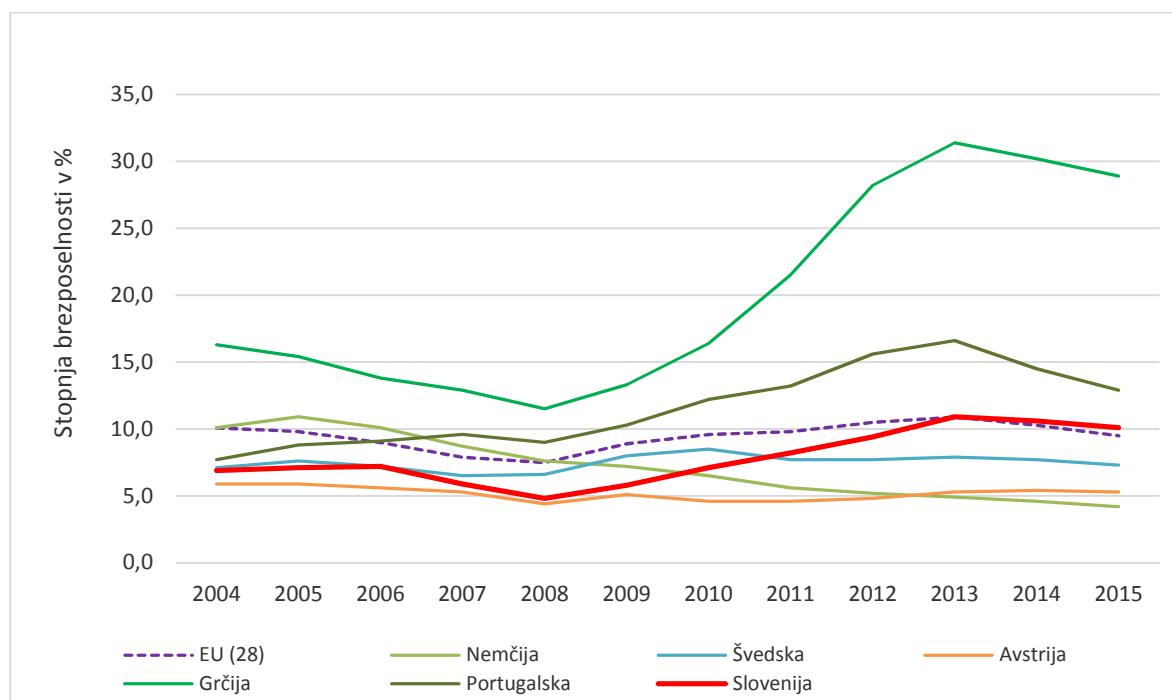
Slika 8: Stopnja brezposelnosti pri moških v EU in izbranih državah članicah EU v obdobju 2004–2015 po spolu, podana v %

Vir: Povzeto in prirejeno po EUROSTAT, Unemployment by sex and age - annual average (une_rt_a).

Od izbranih držav se je od leta 2004 do 2008 razlika med stopnjo brezposelnosti moških in stopnjo brezposelnosti žensk najbolj zmanjšala v Španiji in sicer za 3,8 odstotne točke. V Sloveniji se je razlika zmanjšala za 0,2 odstotne točke, v EU 28 pa za 0,6 odstotne točke.

Slika 9: Stopnja brezposelnosti pri ženskah v EU in izbranih državah članicah EU v obdobju 2004–2015 po spolu, podana v %

Vir: Povzeto in prirejeno po EUROSTAT, *Unemployment by sex and age - annual average (une_rt_a)*.

2.2.2 Plačna vrzel

Po definiciji je na ravni EU plačna vrzel (angl. *gender pay gap*, v nadaljevanju GPG) opredeljena kot relativna razlika v povprečnih bruto urnih plačilih žensk in moških v gospodarstvu kot celoti. GPG pove koliko manj na uro v povprečju zaslužijo ženske kot moški.

V izračunu kazalca GPG zajema EUROSTAT podatke za vse gospodarske dejavnosti razen kmetijstva, ribištva in javne uprave ter upošteva podjetja z vsaj 10 zaposlenimi. Upoštevajo se tudi podatki za zaposlene s krajšim delovnim časom. Bruto plača na uro vključuje plačane nadure, ne vključuje pa izrednih plačil, kot so nagrade. Povprečne plače so izračunane kot aritmetične sredine. Kazalec GPG označimo kot neprilagojen, ker ne upošteva nacionalnih značilnosti kot so razlike v izobrazbi, starosti, izkušnjah in podobno, ki bi lahko pojasnile del razlike v plačah med spoloma. GPG daje splošno sliko o neenakosti spolov na trgu dela.

Tabela 8: Plačna vrzel v EU in izbranih državah članicah EU v obdobju 2006–2014, v %

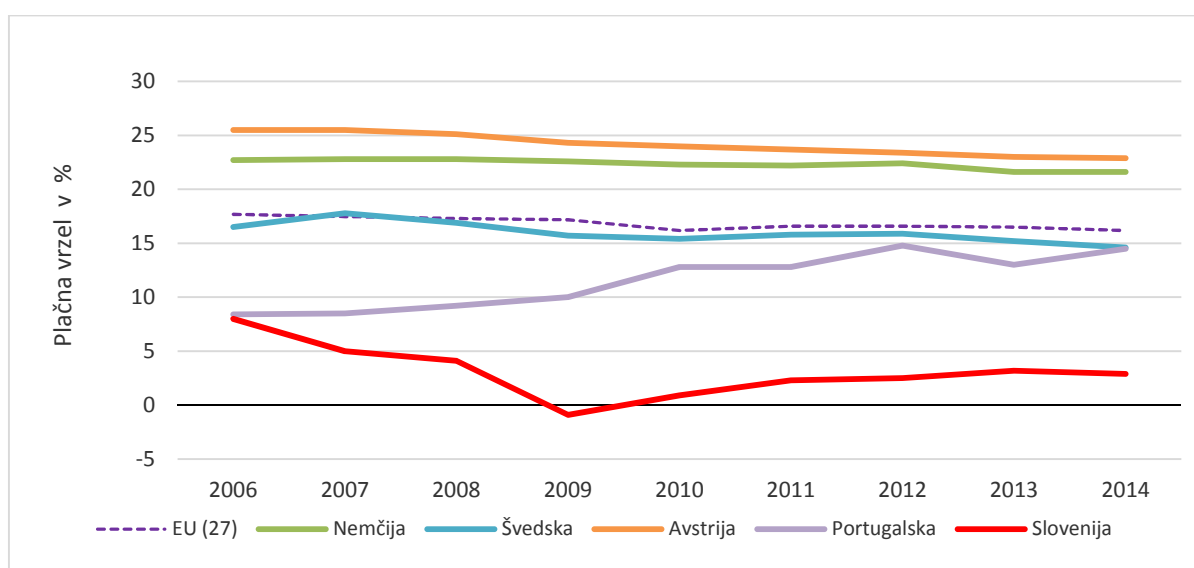
Območje	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
EU (27)	17,7	*	17,3	17,2	16,2	16,6	16,6	16,5	16,2
Danska	17,6	17,7	17,1	16,8	15,9	16,3	16,8	16,4	15,8
Nemčija	22,7	22,8	22,8	22,6	22,3	22,2	22,4	21,6	21,6
Nizozemska	23,6	19,3	18,9	18,5	17,8	18,6	17,6	16,6	16,2
Švedska	16,5	17,8	16,9	15,7	15,4	15,8	15,9	15,2	14,6
Avstrija	25,5	25,5	25,1	24,3	24	23,7	23,4	23	22,9
Španija	17,9	18,1	16,1	16,7	16,2	17,9	19,3	18,8	18,8
Grčija	20,7	21,5	22,0	*	15,0	*	*	*	*
Portugalska	8,4	8,5	9,2	10,0	12,8	12,8	14,8	13	14,5
Slovenija	8,0	5,0	4,1	-0,9	0,9	2,3	2,5	3,2	2,9

Legenda: * ni podatka

Vir: Povzeto in prirejeno po EUROSTAT, Gender pay gap in unadjusted form [tsdsc340].

Kljub zakonodaji EU o enakem plačilu so ženske v obdobju od 2004 do 2008 zaslužile manj kot moški. Plačna vrzel v EU 28, Sloveniji in izbranih državah je prikazana v Tabeli 8 in na Sliki 10. Razvidno je, da se je plačilna vrzel zmanjšala v vseh državah razen v Grčiji in na Portugalskem. V EU 28 so ženske leta 2008 zaslužile kar 17,3 % manj kot moški, ta razlika pa se je zmanjševala počasneje kot razlika pri zaposlenosti med spoloma. Slovenija je izkazovala najnižjo plačno vrzel, ki se je hkrati tudi najbolj znižala in sicer iz 8,0 % leta 2006 na 4,1 % leta 2008. Do plačne vrzeli prihaja iz več razlogov, predvsem pa je posledica neposredne diskriminacije žensk, segregacij in strukturnih razlik, dostopa do izobraževanja in usposabljanja ter stereotipov.

Slika 10: Gibanje plačne vrzeli v EU in izbranih državah članicah EU v obdobju 2006–2014

Vir: Povzeto in prirejeno po EUROSTAT, Gender pay gap in unadjusted form [tsdsc340].

2.2.3 Delo s skrajšanim delovnim časom in delo za določen čas

Kot je razvidno iz Tabele 9 se je v opazovanem obdobju delež zaposlenih s krajšim delovnim časom v povprečju EU 27 povečal iz 16,7 % na 17,5 %, kar je porast za 0,8 odstotne točke. V vseh opazovanih državah razen v Sloveniji je delež žensk zaposlenih s krajšim delovnim časom bistveno večji od deleža tako zaposlenih moških. Večje razlike med spoloma izkazujejo gospodarsko bolj razvite države (Nemčija, Švedska, Avstrija), kjer je razlika med spoloma v letu 2008 kar 30 % ali več v korist žensk. V gospodarsko manj razvitih državah je ta razlika bistveno manjša in je v letu 2008 dosegala od 7,2 % na Portugalskem do 17,9 % v Španiji.

Tabela 9: Delež zaposlenih s krajšim delovnim časom v EU in izbranih državah članicah EU v obdobju 2004–2015, podana v % od vseh zaposlenih

Območje	Skupina	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
EU (27)	Skupaj	16,7	17,2	17,5	17,5	17,5	18,0	18,5	18,8	19,2	19,6	19,6	19,6
	Moški	6,4	6,7	6,9	6,9	7,0	7,4	7,8	8,0	8,4	8,7	8,8	8,9
	Ženske	29,5	30,3	30,5	30,5	30,4	30,8	31,3	31,5	31,9	32,4	32,2	32,1
Nemčija	Skupaj	21,9	23,4	25,2	25,4	25,1	25,3	25,6	25,9	25,8	26,7	26,5	26,8
	Moški	5,9	6,9	8,5	8,5	8,3	8,6	8,5	8,9	8,9	9,1	9,2	9,3
	Ženske	41,3	43,4	45,4	45,6	45,2	44,9	45,3	45,4	45,3	46,7	46,3	46,6
Švedska	Skupaj	23,1	24,0	24,3	24,2	25,7	26,0	25,8	25,2	25,0	24,7	24,6	24,3
	Moški	11,2	10,3	10,6	10,5	11,9	12,6	12,7	12,3	12,5	12,8	12,8	13,2
	Ženske	36,0	39,2	39,7	39,5	40,9	40,5	40,3	39,3	38,6	37,7	37,3	36,3
Avstrija	Skupaj	19,9	21,0	21,5	22,0	22,7	23,9	24,4	24,5	25,2	26,0	26,9	27,3
	Moški	4,6	5,7	5,9	6,2	7,0	7,5	8,0	7,8	8,0	9,0	9,6	9,8
	Ženske	38,2	39,3	40,1	40,8	41,2	42,6	43,2	43,5	44,6	45,1	46,3	46,8
Španija	Skupaj	8,8	12,0	11,6	11,4	11,6	12,4	12,9	13,5	14,4	15,7	15,8	15,6
	Moški	2,8	4,4	4,2	3,9	4,0	4,7	5,2	5,8	6,4	7,7	7,7	7,8
	Ženske	18,0	23,4	22,4	22,1	21,9	22,3	22,6	22,8	23,9	25,2	25,5	25,1
Grčija	Skupaj	4,5	4,8	5,5	5,4	5,4	5,9	6,3	6,7	7,7	8,4	9,3	9,4
	Moški	2,0	2,2	2,7	2,5	2,6	2,9	3,5	4,3	4,7	5,4	6,5	6,7
	Ženske	8,5	9,1	10,0	9,9	9,8	10,2	10,3	10,1	11,8	12,6	13,0	13,1
Portugalska	Skupaj	8,2	8,2	8,2	8,9	8,8	8,5	8,5	10,3	11,2	11,1	10,1	9,8
	Moški	3,9	3,8	4,2	4,7	4,1	4,4	5,0	7,1	8,4	8,2	7,6	7,1
	Ženske	13,1	13,3	12,8	13,7	14,1	13,2	12,4	13,8	14,2	14,0	12,6	12,5
Slovenija	Skupaj	8,3	7,8	8,0	8,1	8,1	9,5	10,3	9,5	9,0	9,3	10,0	10,1
	Moški	6,3	6,1	6,0	6,5	6,2	7,4	7,4	7,1	6,3	6,5	6,8	7,0
	Ženske	10,7	9,8	10,4	10,0	10,4	12,1	13,6	12,2	12,2	12,6	13,7	13,7

Vir: Povzeto in prirejeno po EUROSTAT, Part-time employment as percentage of the total employment [lfsa_eppgan].

V Sloveniji je razlika v korist žensk v letu 2008 znašala 4,2 % in je od leta 2004 padla za 0,2 odstotne točke. Majhna razlika med zaposlenimi ženskami in moškimi v Sloveniji je

posledica tržnih ureditev še iz časov Jugoslavije, kjer dela za določen čas ali dela s krajšim delovnim časom skoraj niso poznali.

Iz Tabele 10 je razvidno, da je zaposlenost po pogodbi za določen čas dokaj enakomerno porazdeljena med moškimi in ženskami, pri čemer rahlo prevladujejo ženske. V opazovanem obdobju med leti 2004 in 2008 se je delež moških z začasno zaposlitvijo v EU 27 povečal iz 12,6 % na 13,3 %, pri ženskah se je ta delež povečal iz 13,9 % na 15,1 %.

V opazovanem obdobju od 2004 do 2008 je na podlagi opazovanih kazalcev sicer lahko postaviti domnevo, da so se razlike v zaposlenosti med moškimi in ženskami zmanjšale, saj so se zmanjšale vrzeli v stopnji brezposelnosti, zaposlenosti in plačne vrzeli. Vse v korist žensk. Vrzeli v zaposlenosti za krajši delovni čas so se povečale, kar pa kaže na slabšanje enakosti v zaposlovanju med moškimi in ženskami.

Tabela 10: Delež zaposlenih po pogodbi za določen čas v starostni skupini 15–64 let v EU in izbranih državah članicah EU v obdobju 2004–2015, podana v % od vseh zaposlenih

Območje	Skupina	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
EU (27)	Skupaj	13,2	14,0	14,5	14,6	14,1	13,6	13,9	14,0	13,7	13,7	14,0	14,2
	Moški	12,6	13,5	13,9	13,9	13,3	12,7	13,3	13,5	13,2	13,2	13,6	13,8
	Ženske	13,9	14,5	15,1	15,3	15,1	14,5	14,6	14,6	14,2	14,2	14,4	14,6
Nemčija	Skupaj	12,5	14,3	14,6	14,7	14,8	14,6	14,6	13,3	13,8	13,4	13,1	13,2
	Moški	12,7	14,5	14,8	14,7	14,7	14,4	14,4	14,6	13,8	13,3	13,1	13,1
	Ženske	12,2	14,1	14,3	14,7	14,8	14,8	14,8	14,6	13,8	13,5	13,2	13,2
Švedska	Skupaj	15,5	15,7	17,0	17,2	15,8	14,9	16,0	16,5	15,9	16,3	16,8	16,6
	Moški	13,5	13,9	15,0	14,7	13,2	12,6	14,1	14,5	13,8	14,0	14,7	14,9
	Ženske	17,5	17,6	18,9	19,7	18,5	17,3	17,9	18,5	18	18,6	18,8	18,3
Avstrija	Skupaj	9,5	9,0	8,9	8,8	8,9	9,1	9,4	9,6	9,3	9,2	9,2	9,1
	Moški	10,3	9,2	9,0	8,7	8,8	9,1	9,8	9,7	9,3	9,4	9,2	9,1
	Ženske	8,7	8,8	8,9	9,0	9,1	9,0	8,9	9,4	9,3	9,0	9,2	9,1
Španija	Skupaj	32,2	33,4	34,0	31,6	29,2	25,3	24,8	25,2	23,4	23,2	24,0	25,2
	Moški	30,4	31,8	32,0	30,6	27,5	23,6	23,6	24,0	22,1	22,2	23,6	25,1
	Ženske	34,9	35,6	36,6	32,9	31,2	27,2	26,1	26,5	25,0	24,2	24,6	25,3
Grčija	Skupaj	12,5	12,0	10,8	11,0	11,6	12,3	12,6	11,8	10,2	10,2	11,6	11,9
	Moški	11,1	10,2	9,1	9,3	10,0	10,8	11,1	10,7	8,9	9,3	11,0	11,4
	Ženske	14,6	14,5	13,1	13,3	13,9	14,3	14,6	13,2	11,8	11,3	12,4	12,6
Portugalska	Skupaj	19,7	19,4	20,4	22,3	22,8	21,9	22,8	22,0	20,5	21,4	21,4	22,0
	Moški	18,5	18,6	19,3	21,6	21,5	20,7	22,2	21,7	20,7	21,2	21,6	22,4
	Ženske	21,1	20,4	21,6	23,0	24,1	23,3	23,5	22,2	20,4	21,6	21,1	21,5
Slovenija	Skupaj	17,8	17,2	17,1	18,4	17,3	16,2	17,1	18,0	17,0	16,3	16,5	17,8
	Moški	16,2	15,4	15,2	16,3	15,2	14,9	15,2	16,4	15,6	15,6	16,0	17,0
	Ženske	19,6	19,1	19,1	20,7	19,6	17,6	19,2	19,7	18,5	17,1	17,1	18,7

Vir: Povzeto in prirejeno po EUROSTAT, Temporary employees as percentage of the total number of employees (%) [lfsa_etpga].

3 RAZMERE NA TRGU DELA IN V GOSPODARSTVU V OBDOBJU MED KRIZO 2008–2013

V tem poglavju bom s pomočjo osnovnih kazalcev na kratko podala stanje gospodarstev EU v obdobju od leta 2008 do leta 2013, ko se je gospodarska kriza v Slovenija končala.

Evropa se je konec leta 2007 oziroma v letu 2008 začela spopadati s finančno in gospodarsko krizo. Ta se je začela kot »kreditni krč« v sektorju finančnih storitev in se je razvila v dolžniško krizo. Države so za zmanjšanje javnega primanjkljaja in dolga pripravile ukrepe za fiskalno konsolidacijo in varčevalne ukrepe.

Indikator oz. kazalec recesije je negativna gospodarska rast, merjena z zmanjševanjem celotnega bruto domačega proizvoda v državi (BDP) dve četrletji zapored.

3.1 Osnovni kazalci gospodarske razvitosti

Kot je razvidno iz podatkov v Tabeli 2: Stopnje realne rasti BDP, je obdobje od 2008 do 2013 obdobje krize, kriza pa je najbolj prizadela Grčijo. V razvitejših državah, ki jih je kriza manj prizadela, se je le ta pojavila v dveh valovih, kar je razvidno tudi na Sliki 2. Po letu ali dveh recesije je gospodarstvo okrevalo, nato pa ponovno padlo v recesijo in spet okrevalo. Te države so Danska, Nemčija, Švedska. Med nje sodi tudi Slovenija. Druge države pa so doživele samo eno dno in se šele leta 2014 izkople iz krize.

Glede na EU 28 je Slovenija v obdobju od 2008 do 2013 v BDP po kupni moči ponovno začela zaostajati za evropskim povprečjem in se je iz 89 % v letu 2008 spustila na 81 % kupne moči v letu 2012 in na 83 % v letu 2014. Največje padce vrednosti indeksa kažejo Slovenija, Španija, Grčija in Portugalska. Gospodarsko močnejše države pa povprečje presegajo tudi do 30 odstotnih točk v letu 2014, kar je razvidno iz Tabele 3 in Slike 3.

Po podatkih iz Tabele 4 so v obravnavanem obdobju povprečne stopnje zaposlenosti EU 28 za osebe, stare od 20 do 64 let, padale. Stopnja zaposlenosti v EU 28 je od 2008, ko je dosegla najvišjo raven, padla za 1,9 odstotne točke in v letu 2013 dosegla vrednost 68,4 %. V vseh izbranih državah razen v Nemčiji in Avstriji, je bila stopnja zaposlenosti v letu 2013 nižja kot v letu 2008. Največje padce stopnje zaposlenosti v tem obdobju beležijo Grčija za 13,4 odstotne točke, Španija za 9,9 odstotne točke, Portugalska za 7,7 odstotne točke in Slovenija za 5,9 odstotne točke. V letu 2014 so začele stopnje zaposlenosti spet rasti.

V izbranih državah je samo Nemčija uspela zmanjšati stopnjo brezposelnosti v opazovanem obdobju in sicer za 2,2 odstotne točke, kar je razvidno iz Tabele 5. V ostalih izbranih državah kot tudi v EU 28 so stopnje brezposelnosti rasle do leta 2013. V EU 28 se je stopnja brezposelnosti povečala iz 7,0 % na 10,9 %. Države, ki so beležile največji

padec stopnje zaposlenosti, so doživele tudi najvišje rasti stopnje brezposelnosti do leta 2013 in sicer Grčija za 19,7 odstotne točke, Španija za 14,8 odstotne točke, Portugalska za 7,4 odstotne točke in za Slovenija 5,7 odstotne točke.

Zgoraj opisani kazalci kažejo, da je v opazovanem obdobju kriza prizadela vse države, vendar nekatere bistveno manj kot druge. Države, ki jih je kriza najbolj prizadela so Grčija, Španija, Portugalska in Slovenija. Države, ki jih je kriza manj prizadela, so Nemčija, Avstrija, Nizozemska in Švedska.

3.2 Razlike v zaposlovanju med spoloma od 2008 do 2013

Obnašanje žensk v krizi na trgu dela kaže, da njihova dohodkovna vloga prehaja iz tradicionalnega položaja žensk kot obrobnih zaslužkaric (angl. *margin earners*) v vlogo enakovrednih partneric. Med leti 2008 in 2012 so ženske na ravni EU 27 kot aktivne iskalke zaposlitve povečale udeležbo na trgu dela za 1,5 odstotnih točk, udeležba moških pa se je v istem obdobju zmanjšala za 0,4 odstotne točke. Delež delovno neaktivnih žensk je leta 2012 znašal 34,0 % in je bil še vedno veliko večji od deleža delovno neaktivnih moških, ki je istega leta znašal 22,5 %. Ti vzorci aktivnosti med moškimi in ženskami delno izvirajo iz obnašanja žensk v partnerstvu. Ženske so vstopile na trg dela ali podaljšale delovni čas, da bi omilile padec zaslužka moških partnerjev (Bettio, Corsi, D'Ippoliti, Lyberaki, Lodovici, & Verashchagina, 2013, str. 15).

Število obupanih delavcev med gospodarsko krizo je bilo večje pri ženskah kot pri moških, toda če vzamemo njihovo število v razmerju do neaktivnih prebivalcev po spolu, je bila rast obupanih delavcev bolj izrazita pri moških. V EU 27 se je delež obupanih moških med neaktivnimi moškimi med letoma 2008 in 2011 povečal s 3,3 % na 5,3 %, delež obupanih žensk med neaktivnimi ženskami pa s 3,9 % na 5,1 % (Bettio et al., 2013, str. 15).

Gospodinjstva z moškim kot hranilcem so izgubile v korist gospodinjstev, kjer je ženska hranilec. Leta 2007 je bilo na ravni EU med pari, pri katerih je vsaj en član zaposlen, velika večina - kar 74,1 % parov z dvema hranilcema, parov z moškim hranilcem je bilo 21 % in parov z žensko hranilko komaj 4,9 %. V prvih dveh letih krize, se je delež parov z dvema hranilcema zmanjšal za 5,1 odstotne točke in sicer skoraj v celoti na račun povečanja deleža parov z žensko hranilko. Poudariti je treba, da v večini parov z dvema hranilcema večji delež dohodka prispeva moški in zato se na ženske še vedno gleda kot na »drugega« hranilca (Bettio et al., 2013, str. 16).

3.2.1 Zaposlenost in brezposelnost

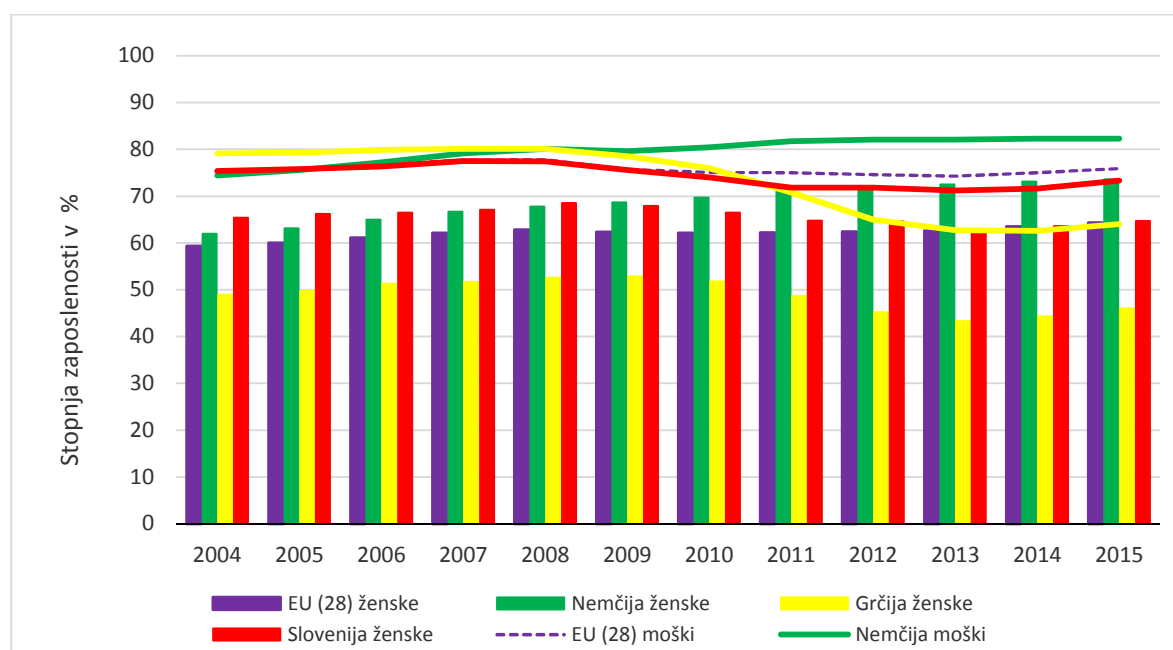
Po podatkih iz Tabele 6 se je v povprečju EU 28 vrzel med spoloma v stopnji zaposlenosti zmanjšala za 3,3 odstotne točke in sicer iz 15,0 odstotne točke pred krizo leta 2008 na 11,7 odstotne točke leta 2013. Prav tako se je ta vrzel zmanjšala v vseh izbranih državah razen v

Sloveniji, kjer se je od leta 2008 do 2013 celo povečala za 2,0 odstotne točke. Vrzel v stopnjah zaposlenosti se je najbolj zmanjšala v Španiji, Portugalski in Grčiji, torej v državah, v katerih obstajajo največje razlike med stopnjami zaposlenosti po spolu.

Ženske so že pred krizo počasi dohitevale moške pri zaposlovanju, v času krize se je ta razlika še zmanjšala, vendar to ni nujno kazalec povečane enakosti na trgu dela. Z vidika enakosti spolov je bolj smiselno primerjati predkrizne trende s kriznimi, saj izgube vedno bolj prizadenejo skupino, ki je v zaostanku. V našem primeru so to ženske.

Vrzel v stopnjah brezposelnosti med spoloma se je v opazovanem obdobju zmanjšala na ravni EU 28 za 0,8 odstotne točke, kar je razvidno iz Tabele 7. Najbolj se je vrzel med spoloma zmanjšala v Španiji, Portugalski in Nizozemski. V Sloveniji, Danski in Španiji so se razlike celo povečale. Če pogledamo spremembe v stopnji brezposelnosti, je v začetku krize stopnja rasti brezposelnosti manj prizadela ženske. Ko so se stopnje brezposelnosti začele zmanjševati, so se pri ženskah zmanjševale počasneje kot pri moških.

Slika 11: Stopnja zaposlenosti moških in žensk v EU ter izbranih državah članicah EU v obdobju 2004–2015

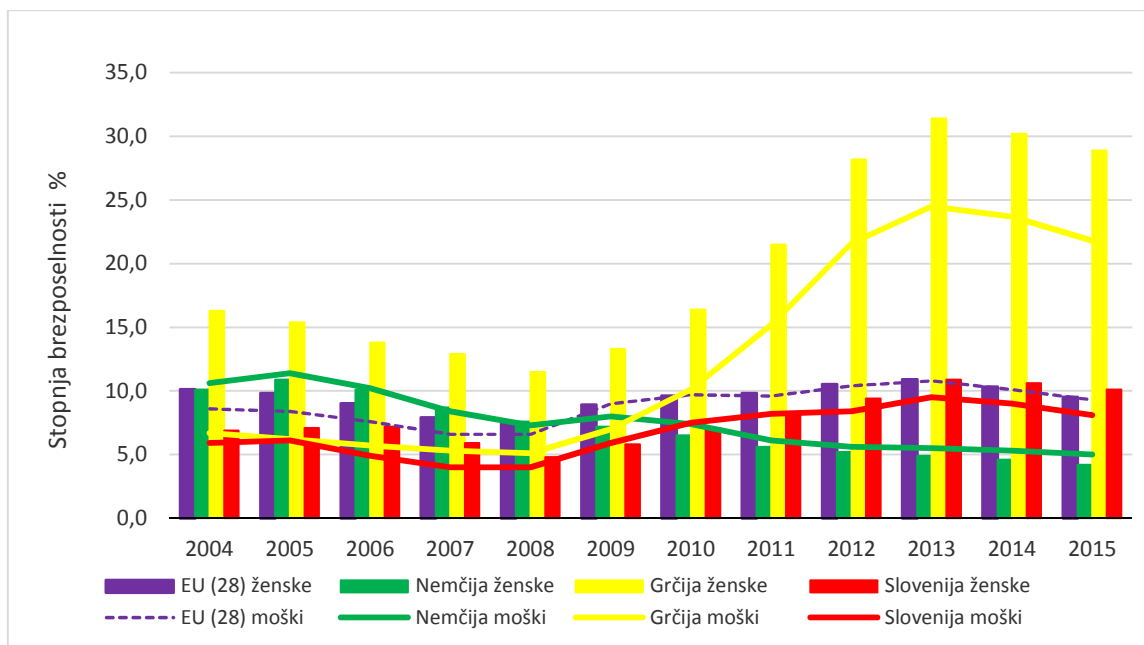

Vir: Povzeto in prirejeno po EUROSTAT, Employment rate by sex, age group 20-64 (t2020_10).

Med krizo je prišlo do zmanjševanja razlik med spoloma pri zaposlovanju in brezposelnosti, ker se je med moškimi zaposlenost bolj zmanjšala in brezposelnost bolj povečala. Če analiziram podatke o kriznem obdobju, težko podam kakršnokoli oceno o vplivu krize na enakost med spoloma. V kolikor v analizi upoštevam predkrizne trende, lahko na podlagi podatkov iz Tabele 6 in 7 ocenim, da se je položaj žensk v državah, ki jih

je kriza bolj prizadela poslabšal bolj kot v državah, ki jih je kriza manj prizadela. Gibanje stopenj zaposlenosti in brezposelnosti po spolu je grafično prikazano na Slikah 11 in 12.

Slika 12: Stopnja brezposelnosti moških in žensk v EU ter izbranih državah članicah EU v obdobju 2004–2015

Vir: Povzeto in prirejeno po EUROSTAT, *Unemployment by sex and age - annual average (une_rt_a)*.

3.2.2 Plačna vrzel

Plačna vrzel se je med letoma 2008 in 2013 najbolj zmanjšala na Nizozemskem, Švedskem in v Avstriji in sicer med 1,7 odstotne točke in 2,3 odstotne točke, kar je razvidno iz podatkov v Tabeli 8. Pri ostalih državah se je zmanjšala za okoli eno odstotno točko, povečala pa se je v Španiji in Portugalski. Plačna vrzel se je najbolj zmanjšala v državah, ki so se bolje spopadale s krizo, povečala pa se je v državah, ki so se s krizo najslabše spopadale.

Glavni dejavniki, ki so prispevali k zmanjšanju plačne vrzeli med spoloma, so:

- Zmanjšanje ali odprava dodatkov in bonitet pri plačah. Te ugodnosti v bistveno večji meri pripadajo moškim.
- Sektorska segregacija s preveliko zastopanostjo žensk v javnem sektorju. V javnem sektorju je plačna vrzel med spoloma na splošno nižja kot v sektorjih, kjer so ženske premalo zastopane. V teh sektorjih so plačne vrzeli na splošno večje, pri čemer več moških zasluži bolje.

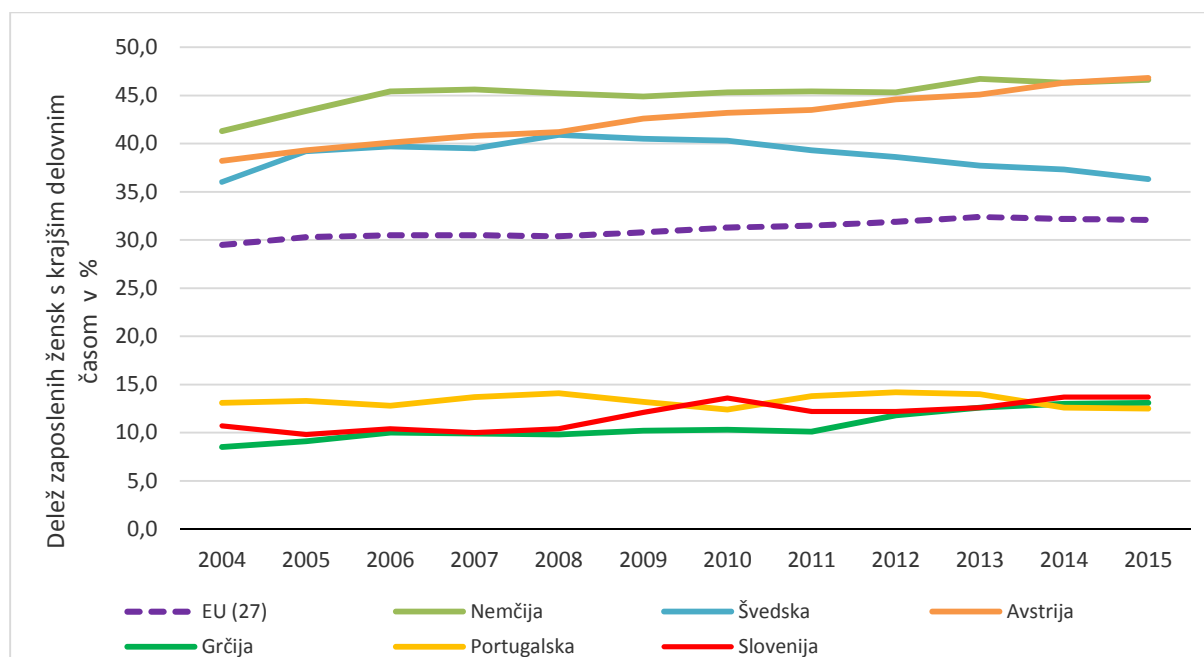
- Nekatero države so imele ukrepe za zmanjševanje plačne vrzeli in v teh državah se je plačna vrzel zmanjšala ali pa se vsaj ni povečala, kar kaže, da je potrebno voditi politiko enakega plačila za izboljšanje enakosti na trgu dela.

Na podlagi podatkov o zmanjšanju plačne vrzeli, lahko pridemo do zaključka, da kriza pozitivno vpliva na enakost na trgu dela. Vendar, če upoštevamo glavne dejavnike, ki so prispevali k zmanjšanju plačne vrzeli, dobimo drugačno sliko.

3.2.3 Delo s krajšanim delovnim časom in delo za določen čas

Poslabšanje delovnih pogojev ni prizaneslo niti moškim niti ženskam, vendar jih je prizadelo drugače. Iz Tabele 9 je razvidno, da se je v referenčnem obdobju delež dela s krajšim delovnim časom v povprečju EU 27 povečal iz 17,5 % na 19,6 %, kar pomeni porast za 2,1 odstotne točke. Pri moških je delež zrasel za 1,7 odstotne točke, pri ženskah pa za 2,0 odstotne točke. V vseh opazovanih državah, tudi v Sloveniji, je delež žensk zaposlenih s krajšim delovnim časom bistveno večji od deleža tako zaposlenih moških.

Slika 13: Delež zaposlenih žensk s krajšim delovnim časom podan v odstotkih od vseh zaposlenih žensk (starostna skupina 15–64 let) v EU in izbranih državah članicah EU v obdobju 2004–2015

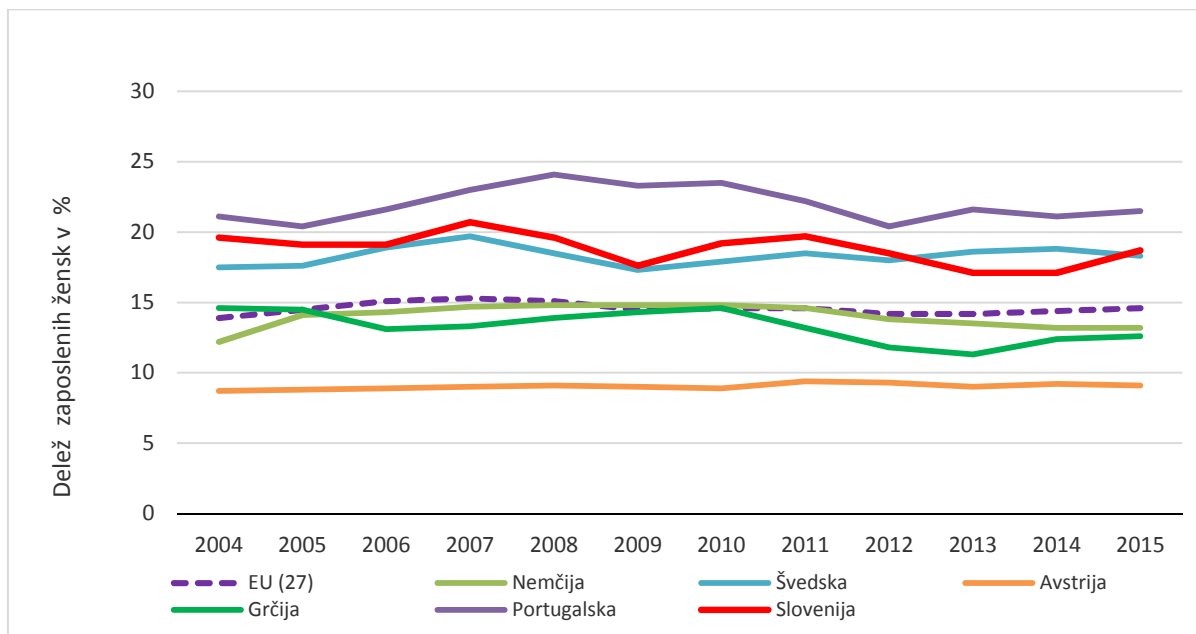

Vir: Povzeto in prirejeno po EUROSTAT, Part-time employment as percentage of the total employment [lfsa_eppgan].

Večje razlike med spoloma še vedno izkazujejo gospodarsko bolj razvite države Nemčija, Švedska, Avstrija. V državah, ki jih je kriza bolj prizadela, je ta razlika bistveno manjša. V Sloveniji se je razlika od leta 2008 do leta 2013 povečala za 1,9 odstotne točke. Gibanje

deleža žensk z zaposlitvijo s krajšim delovnim časom v obdobju od 2004 do 2015 prikazuje Slika 14.

Slika 14: Delež žensk zaposlenih po pogodbi za določen čas podan v odstotkih od vseh zaposlenih žensk (starostna skupina 15–64 let) v EU in izbranih državah članicah EU v obdobju 2004–2015

Vir: Povzeto in prirejeno po EUROSTAT, Temporary employees as percentage of the total number of employees (%) [lfsa_etpga].

Delo za določen čas je dokaj enakomerno porazdeljeno med moškimi in ženskami, pri čemer v povprečju EU 27 rahlo prevladujejo ženske. Delež moških z začasno zaposlitvijo se je v referenčnem obdobju zmanjšal s 13,3 % na 13,2 %. Podobno zmanjšanje je bil zaznati pri ženskah, kjer se je delež žensk z začasno zaposlitvijo zmanjšal s 15,1 % na 14,2 %. Negotovo okrevanje v nekaterih državah in dolgotrajne recesije v drugih državah predstavljajo mešani vzorec glede na prvo dno v krizi. Gibanje deleža žensk z zaposlitvijo za določen čas v obdobju od 2004 do 2015 prikazuje Slika 15.

3.2.4 Segregacijo po spolu

Segregacija po spolu, tako horizontalna kot vertikalna, je eden glavnih razlogov za obstoj neenakosti med spoloma na trgu dela. Segregacijo po spolu se lahko ovrednoti z naslednjimi kazalci:

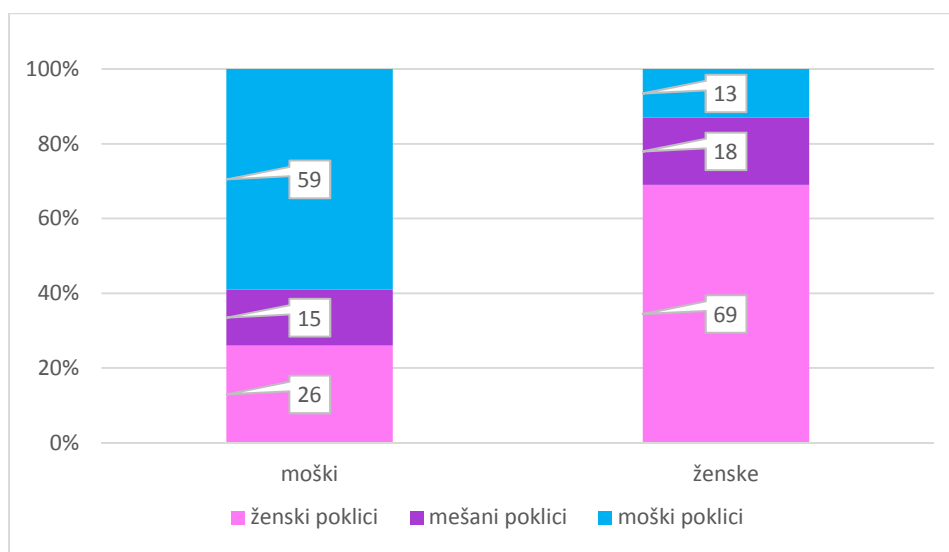
- Karmel in MacLachenov indeks IP,
- indeks različnosti ID (index of dissimilarity),
- klasifikacija poklicev v ženske, moške in mešane.

IP indeks z vrednostmi med 0 % in 50 %. kaže, kolikšen delež zaposlene populacije bi moral zamenjati poklic ali sektor, da bi dosegli enako razmerje moških in žensk znotraj poklica ali sektorja dejavnosti. Pri spremljanju uresničevanja politike EU na področju zaposlovanja se uporablja IP indeks.

ID indeks z vrednostmi med 0 % in 100 % nam poda odstotek žensk, ki bi morale zamenjati poklic, da bi dobili enako poklicno porazdelitev po spolu, pri čemer moški ostanejo na istem delovnem mestu. ID je enako 0, kadar so v poklicu ženske in moški enako zastopani.

Klasifikacija poklicev v ženske, moške in mešane poklice opredeljuje ženski poklic, kot poklic v katerem je zastopanost žensk vsaj 60 %, moški poklic kot poklic, v katerem je zastopanost moških vsaj 60 % in mešani poklic kot poklic, kjer nobeden izmed spolov ni več kot 60 % zastopan.

Slika 15: Zastopanost moških in žensk v ženskih poklicih, moških poklicih in mešanih poklicih v EU leta 2010, podana v %

Vir: Povzeto in prirejeno po Burchell et al. (2014, str.8).

Burchell et al. (2014, str.8) navaja, da je v EU le 18 % žensk zaposlenih v mešanih poklicih, 69 % v ženskih poklicih in le 13 % v moških poklicih. V nasprotju s tem, je 15 % moških zaposlenih v mešanih poklicih in 59 % v moških poklicih. To pomeni, da je več moških in sicer 26 % zaposlenih v poklicih, v katerih so v manjšini, torej v ženskih poklicih. Zastopanost žensk v moških poklicih je bistveno manjša, kot zastopanost moških v ženskih poklicih, kar kaže na nedostopnost zaposlovanja žensk na »boljša in bolj plačana« delovna mesta.

Tabela 11 prikazuje, da je v obdobju recesije in varčevanja (2007–2012), prišlo do manjšega padca agregatnega indeksa poklicne segregacije in rahlega dviga indeksa sektorske segregacije. Spremembe med državami kažejo na nižanje ravni segregacije, v 16 državah EU beležijo padec za najmanj 0,3 odstotne točke, v 9 državah beležijo povečanje za 0,3 odstotne točke ali več in samo v dveh državah je segregacija ostala na približno enaki ravni.

Tabela 11: Agregatni IP indeks poklicne in sektorske segregacije v EU in izbranih državah članicah EU za leti 2007 in 2012

Območje	poklicna segregacija		sektorska segregacija	
	2007	2012	2007	2012
EU (27)	25,1	24,5	18,2	18,7
Avstrija	26,3	26,9	18,5	19,1
Nemčija	26,3	25,7	18,3	19,5
Danska	25,4	24,9	18,1	19,5
Španija	27,3	25,7	20,8	19,4
Grčija	22,4	19,3	16,0	14,5
Nizozemska	25,1	25,5	18,1	14,5
Portugalska	26,7	25,6	21,1	21,3
Švedska	27,0	25,7	21,3	21,4
Slovenija	26,4	25,8	17,5	19,9

Vir: Povzeto in prirejeno po Burchell et al. (2014, str. 34).

Nekaj držav z najvišjimi indeksi segregacije je beležilo zmanjšanje segregacije, vendar to velja le za 9 od 13 z indeksi 27 ali več, medtem ko so tri države, z že visokimi indeksi, zabeležile rast indeksov segregacije. Pri tem je pomembno dejstvo, da je za velik delež teh sprememb kriva izguba delovnih mest v moških poklicih. Prevladujejo zlasti izgube delovnih mest v gradbeništvu in predelovalnih dejavnostih, ki veljajo za moške poklice (Burchell et al., 2014).

V prvih letih krize so bila zaradi segregacije na trgu dela bolj ogrožena delovna mesta in plače pri moških kot pri ženskah. Ta segregacija je največja v storitvenem sektorju vključno z delovnimi mesti v javnem sektorju, predelovalnih dejavnostih in gradbeništvu. Obstaja pozitivna povezava med stopnjo segregacije v državi in zmanjševanjem razlik med spoloma na trgu dela. V državah, kjer je segregacija večja so moški doživeli relativno večje padce zaposlenosti kot v državah, kjer je ta segregacija manjša. V nadaljevanju krize, ko so države začele z ukrepi fiskalne konsolidacije in varčevanja v javnem sektorju, s finančnimi spodbudami in subvencijami v proizvodnji dejavnosti, pa segregacija ponovno bolj izpostavlja ženske.

Čeprav so vplivi segregacije na enakost spolov večplastni in dinamični, tako pozitivni kot negativni, se je večina raziskav o segregaciji osredotočila na ustvarjanje posamičnih

indeksov segregacije, da zajame te spremembe. V praksi na indekse vplivajo številna gibanja na trgu dela, vključno s spremembami v poklicni strukturi, spreminjanjem stopnje udeležbe žensk ali moških, spreminjanje intenzivnosti segregacije v že ločenih poklicih, nastajanje ali izginjanje segregacije v poklicih ipd. Poleg tega so indeksi, ki se uporabljajo, občutljivi na sisteme poklicnega razvrščanja.

3.3 Ocena vpliva krize na enakost pri zaposlovanju med spoloma

Za merjenje neenakosti pri zaposlovanju je najpomembnejši kazalec plačna vrzel, saj so plače izredno pomembne tako z ekonomskega kot socialnega vidika. Večini zaposlenih plače predstavljajo glavni vir dohodka in s tem odločilno vplivajo na njihov življenjski standard. Vse države članice EU vključno s Slovenijo se soočajo s problemom nižjih zaslužkov žensk kot moških.

V projektu, ki ga je izvedla Zveza svobodnih sindikatov Slovenije (ZSSS) izvedenega leta 2013 z naslovom Plačna vrzel - od znanja k praksi, so prišli do naslednjih razlogov za nastajanje plačnih vrzeli v Sloveniji (Roksandić & Poje, 2013, str. 18):

- Slabše vrednotenje dela žensk, pri čemer so dela, ki jih v večji meri izvajajo ženske podcenjena in veljajo kot manj zahtevna in s tem slabše plačana.
- Ženske se pogosto uvršča v nižji plačilni razred, čeprav opravljajo enako zahtevno delo kot moški. Razlike se pojavijo pri plači, izplačani za dejansko opravljene ure rednega dela brez nadomestil za letni dopust, bolniške odsotnosti in praznike. Ker se v Sloveniji razni dodatki na plače izračunavajo kot odstotki plačila za redno delo se ob izplačilu plač razlike še povečajo.
- V razredih plač z višjo izobrazbo in v višje plačanih razredih se razlike med spoloma pri izplačilu plač povečujejo.
- Pri višine stimulacij in bonitet obstajajo razlike med spoloma.
- Diskriminacija zaradi bolniške odsotnosti ali zaradi nege družinskih članov. Zaradi želje po zmanjšanju izostankov z dela v nekaterih podjetjih sprejemajo akte ali kolektivne pogodbe, v katerih obstajajo določbe o negativni stimulaciji delavcev v primeru bolniške odsotnosti. Ženske so zaradi nege otrok in drugih družinskih članov večkrat odsotne z dela kakor moški in zaradi tega so tudi v primeru sprejetja teh ukrepov ženske bolj oškodovane kot moški.

Evropska komisija je izpostavila še druge razloge za nastanek plačne vrzeli (Humer & Roksandić, 2013, str. 10–11):

- Sektorska in poklicna segregacija. Za poklice in dejavnosti, kjer so ženske prekomerno zastopane, so na splošno značilne nižje plače kot v poklicih in dejavnostih, kjer so prekomerno zastopani moški. V nekaterih »ženskih« poklicih

ali dejavnostih npr. zdravstvu, je v EU v povprečju zaposlenih kar okrog 80 % žensk. Podobno velja tudi za Slovenijo.

- Prenizka udeležba žensk na vodilnih in vodstvenih položajih. V sferi odločanja v gospodarstvu in politiki najvišje položaje zaseda le majhno število žensk. Predvsem so značilni nizki deleži žensk na najvišjih vodilnih položajih. Izrazito majhen je delež žensk, ki zasedajo vodilne položaje v velikih organizacijah (Kanjuro Mrčela et al., 2012; Gómez-Ansón, 2012, v Humer & Roksandič, 2013, str. 10). Leta 2012 je bilo v Sloveniji 11 %, predsednic uprav, 19 % članic uprav, 18 % izvršnih direktoric in 22 % članic nadzornih svetov.
- Sociološke in tradicionalne norme, ki vodijo do tega, da so ženske na višjih položajih v t.i. feminiziranih sektorjih slabše plačane kot ženske na istih položajih v t.i. maskuliniziranih sektorjih.
- Razlike pri opravljanju družinskih obveznosti in izrabi prostega časa. Po razpoložljivih podatkih ženske v vseh državah članicah EU več časa porabijo za gospodinjska opravila in nego družinskih članov kot moški in porabijo manj časa za prostočasne dejavnosti. Ženske so tudi bolj zastopane v zaposlitvah s skrajšanim delovnim časom. Moški zelo redko koristijo starševski dopust, ki ga imajo na razpolago.

Pomemben kazalec življenjskega standarda je tudi tveganje revščine. Po podatkih EUROSTAT (SILC [ilc_li02]) se je v EU 27 med prebivalstvom v starostni skupini 16 do 64 let od leta 2008 do leta 2014 povečalo tveganje revščine za 1,7 odstotne točke iz 15 % na 16,7 %, pri čemer se je stopnja tveganja revščine pri moških povečala za 1,9 odstotne točke pri ženskah pa za 1,4 odstotne točke. V Danski, Španiji, Portugalski in Švedski se je tveganje revščine bolj povečalo pri moških, v Sloveniji, Nemčiji, Grčiji in na Nizozemskem pa se je tveganje revščine bolj povečalo pri ženskah. Samo v Avstriji se je tveganje revščine populacije te starostne skupine zmanjšalo in sicer za 0,5 odstotne točke.

Tudi višine pokojnin so odvisne od plač. Po podatkih EUROSTAT (SILC [ilc_li02]) se je v EU 27 tveganje revščine med starejšimi od 65 let zmanjšalo za 5,2 odstotne točke od leta 2008 do leta 2013. Tveganje revščine se je v večini držav bolj zmanjšalo za ženske kot za moške, vendar je stopnja tveganja revščine v vseh izbranih državah višja pri ženskah, kot pri moških. V Sloveniji je znašala v letu 2013 stopnja tveganja revščine za ženske starejše od 65 let 25,5 %, za enako stare moške pa le 13,2 %, kar je za 12,3 odstotne točke manj kot pri ženskah. S tem se Slovenija uvršča na drugo mesto v višini razlike takoj za Švedsko. V EU 27 je bila v letu 2013 stopnja tveganja revščine za 4,2 odstotne točke večje pri ženskah kot pri moških.

Za celovit vpogled v posledice krize in protikriznih ukrepov na enakost med spoloma je potrebno poleg položaja žensk na trgu dela upoštevati tudi neplačano neformalno delo. Neformalno delo v večini primerov izvajajo ravno ženske. To delo ni zajeto v statistične

izračune uradnih statistik. Posredni podatki, ki kažejo obstoječe razmere na tem področju, so podatki Eurostata o izdatkih gospodinjestev.

Iz razpoložljivih podatkov sklepamo, da se je količina neplačanega dela povečala v času krize in da se je upočasnil trend porazdelitve tega dela med spoloma. V prvem obdobju krize (2008–2009) so se predvsem zmanjšali izdatki gospodinjestev namenjeni za tiste storitve, ki se jih da v gospodinjstvu najlažje nadomestiti z neplačanim delom. Izvajalke tega dela so večinoma ženske. Zaradi zmanjševanja teh izdatkov je prihajalo do različnih posledic. Ženske so se odločile za odhod iz trga dela ali pa so nase sprejela še dodatne obremenitve neplačanega dela. Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj (v nadaljevanju OECD) je podala oceno, da predstavlja delo v gospodinjstvu približno 33 % BDP držav članic, kar pomeni da se zaradi večanja obsega neformalnega neplačanega dela veča obremenjenost žensk.

V Sloveniji zaposlene ženske na teden porabijo 42 ur za gospodinjska dela in nego družinskih članov, medtem ko moški za to na teden porabijo samo 28 ur. Med spoloma opazimo očitne razlike v opravljanju tovrstnih opravil. Ravno velike razlike v izrabi časa za ta opravila kažejo, da je to področju v privatni sferi najmanj odprto za spremembe v smeri večje enakosti med spoloma. Največ nege otrok in vzgoje otrok se pojavlja v starostni skupini med 35 in 49 let, največ nege za ostarele pa v starostni skupini od 50 do 65 let. Podatki kažejo, da so zaposlene ženske skoraj celo aktivno dobo, tako rekoč nepretrgoma, skrbnice družinskih članov in mnogo bolj obremenjene kot moški (Humer & Roksandič, 2013, str. 15-16).

Na podlagi izbranih kazalcev sklepam, da je med krizo prišlo do zmanjševanja razlik pri zaposlovanju, brezposelnosti in plačni vrzeli med spoloma ter posledično tudi do razlik v stopnjah tveganja revščine. To pa ne odraža nujno napredka pri vzpostavljanju enakosti med spoloma, saj temelji na nižjih stopnjah zaposlenosti, višjih stopnjah brezposelnosti in zmanjševanju plač za moške in ženske.

4 VPLIV POLITIK NA ENAKOPRAVNOST NA TRGU DELA

Obdobje gospodarske krize ni prineslo izboljšanja na področju enakopravnosti med spoloma pri zaposlovanju. Zaradi čimprejšnjega izhoda iz krize so države sprejemale ukrepe za fiskalno konsolidacijo in varčevalne ukrepe, pri čemer se je zanemaril vidik razlik po spolu. Odsotnost vključevanja načela enakosti spolov kaže na »nepomembnost« vprašanja enakosti spolov pri odzivanju na krizo. Svetovalni odbor Evropske komisije za enake možnosti žensk in moških je poudaril neupoštevanje vidikov spola pri odzivih na ravni EU na krizo, kot tudi, da je treba upoštevati načelo enakosti spolov v sedanjih in prihodnjih pobudah za reševanje krize.

4.1 Vplivi zaposlovalne politike

V obdobju krize je bil poudarek na uveljavljanju treh glavnih politik na trgu dela in sicer: spodbujanje skrajšanja delovnega časa, zmanjševanje javnega sektorja in podpore za brezposelne. V prvem valu krize se je predvsem kot podpora pri ohranjanju delovnih mest spodbujalo skrajšanje delovni čas, v drugem valu krize je bila najpomembnejša politika varčevalnih ukrepov in zmanjševanje javnega sektorja. Različne oblike podpore za brezposelne pa so vključene skozi celotno trajanje krize. Programi javnih del in drugih spodbud, torej ukrepi sprejeti v okviru Evropskega načrta za oživitev gospodarstva, so bili večinoma začasni in namenjeni predvsem moškim panogam v industriji, ki jih je kriza prve zadela.

Z namenom ohranjanja delovnih mest, so bili ukrepi namenjeni podpori za uveljavljanje dela s skrajšanim delovnim časom razširjeni po vsej EU. Med te ukrepe sodi predvsem nadomestilo dohodka za izgubljene ure dela in razni programi usposabljanja, ki omogočajo prekvalifikacijo in večjo mobilnost zaposlenih. Vendar pa je bil pozitiven vpliv ukrepov dela za skrajšanje delovni čas omejen na delavce s pogodbami za nedoločen čas, zaradi česar se je povečala segmentacija trga dela med delavci zaposlenimi za nedoločen čas in delavci zaposlenimi za določen delovni čas ter krajši delovni čas. Ker so ženske v povprečju EU občutno manj zastopane med zaposlenimi za nedoločen čas, so ti ukrepi v večji meri koristili moškim.

V drugi fazi krize od 2010 do 2012 so se uveljavljale politike za zmanjševanje javnega sektorja ter s tem ukrepi za zmanjšanje zaposlovanja v javnem sektorju. Število zaposlenih v javnem sektorju in javnih družbah je tako veliko, da je ključnega pomena za načrtovanje javnih izdatkov.

V Sloveniji so sredstva za zaposlene v javnem sektorju leta 2008 predstavljala približno 24,7 % javnih izdatkov. Kljub rahlemu znižanju so leta 2012 predstavljala 26 % javnih izdatkov (vir podatkov za izračun SURS). Javni sektor je vsekakor zelo pomemben pri doseganju enakosti med spoloma pri zaposlovanju. V javnem sektorju so ženske namreč prekomerno zastopane, hkrati se politike za doseganje enakosti spolov večinoma oblikujejo v javnem sektorju in so v javnem sektorju tudi strožje izvajane. Zaradi prekomerne zastopanosti žensk v primerjavi z moškimi so varčevalni ukrepi zniževanja plač v javnem sektorju bolj prizadeli ženske.

Podpore za pomoč brezposelnim se lahko dodeljujejo na dva načina in sicer proporcionalno glede na plače ali pavšalno. Zaradi nižje udeležbe žensk na trgu dela in, ker ženske zaradi razlogov materinstva, nege ipd. večkrat prekinejo delovno razmerje kot moški, so ženske v primerjavi z moškimi bolj prikrajšane, če se podpore za brezposelnost podeljujejo proporcionalno, glede na dohodek, ne pa pavšalno. Hkrati pa velja, da so podpore pri pavšalnih shemah običajno nižje za vse upravičence. Študija Figari et al. (v

Bettio et al., 2013, str. 122), ki proučuje posledice izgube oziroma verjetne izgube zaposlitve v prvih dveh letih gospodarske krize na življenjski standard, je dala naslednje ugotovitve:

- Nihče izmed »novih« brezposelnih ni bil obvarovan pred izgubo dohodka, vendar je bilo tveganje revščine višje v državah s pavšalnim sistemom nadomestil za brezposelnost. Med »novimi« brezposelnimi so moški prekomerno zastopani, ker je v prvih letih krize zaposlitev izgubilo več moških kot žensk. Ženske so prekomerno zastopane med dolgotrajno brezposelnimi.
- V sistemih, kjer nadomestila za brezposelnost podeljujejo proporcionalno glede na dohodek, velja, da večje kot so stopnje nadomestil v primeru brezposelnosti, manjša je korist za ženske kot za moške. V primeru sistema pavšalnih nadomestil je sistem pravičnejši do žensk, še posebej, če so nadomestila dolgotrajna. Takšna pavšalna nadomestila v prihodnosti sicer vodijo do večje enakosti med spoloma, vendar na račun manjše dohodkovne varnosti za oba spola.
- Največje zavarovanje pred tveganjem revščine je življenje v gospodinjstvu z vsaj enim zaposlenim. To je eden močnejših razlogov za spodbujanje večje integracije žensk na trg dela, tako z vidika dohodkovne enakosti kot tudi z vidika gospodarske rasti.

4.2 Vplivi fiskalne konsolidacije

Po definiciji OECD fiskalna konsolidacija pomeni konkretne politike, usmerjene v zmanjšanje javno finančnega primanjkljaja in rasti zadolževanja. Bettio et al. (2013, str. 122) ocenjuje, da je med letoma 2008 in 2011 Evropska komisija odobrila finančno pomoč v višini nekaj več kot tretjino BDP EU. Na račun izvedenih ukrepov je prišlo do pozitivnih premikov. Skupni proračunski primanjkljaj v območju Evra se je skoraj prepolovil iz 6,2 % BDP v letu 2010 na 3,2 % v letu 2012. Podobno velja za EU 27 kjer se je skupni proračunski primanjkljaj zmanjšal iz 6,5 % na 3,8 %. Razlike v velikosti paketov spodbud med državami so precejšnje.

Fiskalna konsolidacija je tveganje za enakost spolov. Med konsolidacijske ukrepe, ki lahko imajo največji vpliv na enakost spolov, sodijo na izdatkovni strani: zamrznitev plač ali znižanje plač v javnem sektorju, zamrznitev ali omejevanje zaposlovanja ter odpuščanje v javnem sektorju, pokojninske reforme, ukinjanje ali zmanjševanje dodatkov na področju nege, zmanjšanje olajšav za stanovanjske dajatve ali družinske prejemke, zaostritev meril za upravičenost nadomestil za brezposelnost, na strani prihodkov pa davčni ukrepi, zvišanje DDV in povečanje pristojbin javno subvencioniranih storitev.

Na podlagi raziskave OECD (Bettio et al., 2013, str. 123-125), se je pokazalo, da za države EU velja naslednje:

- V večini držav je konsolidacija dosežena pretežno z zmanjšanjem izdatkov in ne s povečanjem proračunskih prihodkov.
- Rezi v zdravstvu, socialni in pokojninah zajemajo glavni delež načrtovanega zmanjšanja odhodkov javnega sektorja, ne glede na to ali jih merimo z deležem v BDP ali pa glede na število držav, ki te ukrepe izvajajo. Kar 18 držav članic EU je načrtovalo reze v socialnem varstvu, 15 na področju zdravja, 14 na področju pokojninskih prejemkov in 13 pri velikih infrastrukturnih načrtih.
- Zmanjševanje tekočih javnih izdatkov so druga največja postavka v zniževanju porabe v javnem sektorju in zajemajo zniževanje plač, zamrznitev napredovanj in zaposlovanja. Dvajset držav je napovedalo znižanje plač za zaposlene v javnem sektorju, 15 držav je napovedalo zmanjšanje števila zaposlenih.

Glavni razlogi, zaradi katerih lahko pri ukrepih fiskalne konsolidacije prihaja do razlik med spoloma na splošno in pri zaposlovanju so:

- Pomanjkanje zavedanja o pomembnosti razlik med spoloma v programih fiskalne konsolidacije.
- Omejevanje izdatkov, ki se osredotoča predvsem na nižanje plač in nižanje prispevkov za pokojnine zaposlenim v javnem sektorju in zmanjševanje izdatkov za socialne pomoči. Z zmanjšanjem teh izdatkov se lahko prihrani zajeten delež proračuna. Vendar zaradi že v osnovi nižjih socialnih pomoči kot plač, lahko znižanje izdatkov za socialne pomoči pomeni, ne samo večji odstotek znižanja dohodkov prejemnikov pomoči glede na plače, temveč ima takšno zniževanje tudi negativen porazdelitveni učinek.
- V državah, ki jih je kriza huje prizadela se je povečalo tako posredno kot neposredno obdavčenje: dvig DDV, številne dobrine so prešle iz nižjih v višje razrede obdavčitve, nižale so se davčne olajšave, ipd. Posledično so neproporcionalno bolj obdavčeni prebivalci z najnižjimi dohodki in celo prejemniki socialnih pomoči, to pa so kategorije, v katerih so ženske močnejše zastopane.
- Predvideno zviševanje starosti za upokojitev spodbuja mnoge trenutno zaposlene, ki so že izpolnili zahtevane pogoje za upokojitev, da se upokojijo in s tem zapustijo trg dela. To so pogosteje ženske, saj sta za nje zahtevana nižja starost in nižja delovna doba za izpolnitev pogojev upokojevanja. V državah, kjer izračuni za pokojninsko osnovo temeljijo na povprečju zadnjih prejetih plač in ob predpostavki še dodatnih omejevanj plače, bodisi zaradi davkov, nižanja dodatkov in bonitet ipd. v prihodnosti, so odhodi s trga dela zaradi upokojevanja še pogostejši. Tudi zaradi tega se razmerja med spoloma na trgu dela spreminjajo.

Dokazi, zbrani na ravni držav, kažejo, da se dejanski vplivi fiskalne konsolidacije na področju enakosti med spoloma bistveno razlikujejo med državami. Predvsem v državah, ki so vpeljale mnoge restriktivne ukrepe v fiskalni konsolidaciji, ti ukrepi vplivajo na zmanjšanje enakosti. Zaradi tega ni mogoče izključiti negativnega vpliva na enakost spolov kot posledice fiskalne konsolidacije.

4.3 Vplivi na politiko enakosti spolov

V nekaterih državah članicah je bil institucionalni okvir za politiko enakosti spolov vključen v aktih, akcijskih načrtih in strategijah. Rezi v proračun, ki jih nalagajo ukrepi za fiskalno konsolidacijo, prinašajo možnosti podcenjevanja politik enakosti ali tveganja za zmanjšanje proračuna, namenjenega za izvajanje teh politik. Proračunski rezi so v več državah članicah resno vplivali na delovanje infrastrukture za enakost spolov. Hkrati pa so se nekatere države članice odločile, da ne bodo zmanjšale sredstev, namenjenih institucijam in projektom za enakost spolov, ali pa so sredstva celo povečale.

4.4 Priporočila za prihodnost

Namen politik za usklajevanje je omogočiti prožno in zdravo gospodarstvo ter izboljševanje kakovosti življenja žensk in moških. Z izkoriščanjem celotnega potenciala delovne sile pomagajo ljudem, da vstopijo na trg dela in ostanejo na njem. Politike pri svojem delovanju ne smejo favorizirati posameznega spola in morajo omogočiti enako dostopnost do trga dela za ženske in moške. Prožna delovna ureditev povečuje produktivnost, zadovoljstvo delojemalcev in ugled delodajalca. Zato je Evropska komisija podala priporočila, na podlagi katerih se vključevanje enakosti spolov uporabi za oživitve gospodarstva.

Priporočeni ukrepi so:

- Potrebno je ponovno preučiti kazalce za enakost spolov. Zmanjševanje razlik med spoloma v večini kategorij, kljub poslabšanju zaposlenosti, plač, delovnih pogojev za moške in ženske ipd., postavlja vprašanje, ali uporabljani kazalci »razlike med spoloma« primerno prikazujejo trende na področju enakosti spolov v času recesije.
- Spodbuditi države članice, naj sprejmejo učinkovite sisteme financiranja za vodenje politik vključevanja enakosti, vključno s tekočimi in načrtovanimi programi.
- Pozorno spremljati ukrepe fiskalne konsolidacije, predvsem na področjih, kjer bi lahko močno posegla v enakost.
- Spodbujati in podpirati pobude za dvig stopnje finančne pismenosti med ženskami ter zagotoviti »kritično maso« zastopanosti žensk v ključnih finančnih organih EU.
- Socialne izdatke usmeriti tako, da se daje prednost kakovosti storitev pred denarnimi ugodnostmi in se s tem zagotavlja pošten distribucijski učinek varčevalnih programov in olajša breme nege za ženske.
- Povečanje nadzora in ozaveščenosti javnosti o kršitvah porodniškega dopusta in starševskih pravic. Kršitve materinskih in starševskih pravic so običajno pogostejše v malih in srednje velikih podjetjih zaradi višjih organizacijskih stroškov.

SKLEP

Že od poznih sedemdesetih let prejšnjega stoletja poskušajo članice EU omiliti pojav neenakosti med spoloma na trgu dela s pomočjo uvajanja in izvajanja pravičnih politik. Pristop k obravnavanju neenakosti v zaposlovanju in širše se je skozi čas razvijal, od začetkov, ko so politike temeljile na zagotavljanju posameznikovih pravic, preko obdobja posebnih, pozitivnih ukrepov do obdobja integracije načela enakosti spolov. V državah EU vključno s Slovenijo, je področje zaposlovanja moških in žensk pravno zelo dobro urejeno. Zakoni ne dovoljujejo nikakršne oblike diskriminacije po spolu. Navkljub vsemu trudu in iniciativam pa razlike med spoli ostajajo, tako na ekonomskem, socialnem in kulturnem področju. V letih je prišlo do napredka pri zmanjševanju neenakosti na trgu dela med moškimi in ženskami, vendar so nekatere razlike, kot so plačna vrzel in segregacije, še vedno trdno zasidrane. Posledično so ženske v mnogih državah EU še vedno bistveno premalo plačane in premalo zastopane, kar pomeni, da smo še daleč od zelene dosežene enakosti po spolu.

V svojem diplomskem delu sem se osredotočila predvsem na neenakost pri zaposlovanju med moškimi in ženskami in vpliv gospodarske krize na neenakost. Pred gospodarsko krizo, v obdobju rasti, se je integracija načela enakosti po spolu že kar močno zasidrala v različne politike držav članic EU. Uveljavljaj se je dvojni pristop za doseganje enakosti med spoloma in sicer na podlagi integracije načela enakosti spolov in na podlagi posebnih ukrepov. Stopnje zaposlenosti so rasle. Stopnja zaposlenosti za povprečje EU 28 je dosegla v letu 2008 najvišjo raven in sicer 70,3 %. Stopnja brezposelnosti v EU 28 med leti 2004 in 2008 je padla iz 9,3 % na 7,0 %. Stopnje zaposlenosti so pred letom 2008 rasle pri ženskah hitreje kot pri moških. Razlike v stopnjah zaposlenih med moškimi in ženskami so se zmanjšale, tako v EU 28, kot v posameznih državah. Stopnje brezposelnosti pri moških in ženskah so padale, pri ženskah hitreje kot pri moških. Razlike v stopnjah brezposelnosti med moškimi in ženskami so se večinoma zmanjšale, zmanjšala se je tudi plačna vrzel. Kazalo je, da se ženske približujejo moškim z vidika enakosti na trgu dela.

Na gospodarsko krizo so se države EU različno hitro in učinkovito odzvale. Svežnji ukrepov so bili podobni, razlikovali so se predvsem po intenzivnosti in obsegu. V obdobju gospodarske krize so se razlike v stopnjah zaposlenosti in brezposelnosti med spoloma še vedno zmanjševale, prav tako tudi plačna vrzel, predvsem v prvih dveh letih krize, ko je kriza najprej udarila v proizvodne dejavnosti, v katerih so moški prekomerno zastopani in so zato posledično v večjem obsegu izgubili zaposlitev. V drugem obdobju je kot odziv na zmanjševanje negativnih učinkov krize prišlo do fiskalne konsolidacije. Fiskalna konsolidacija je z varčevalnimi ukrepi in rezi v zaposlovanju v javnem sektorju bistveno bolj prizadela ženske, ki so v mnogih poklicih javnega sektorja prekomerno zastopane. Predvsem v državah, ki so vpeljale mnoge restriktivne ukrepe v fiskalni konsolidaciji, ti ukrepi bistveno vplivajo na zmanjšanje enakosti med spoloma na trgu dela.

Na podlagi pridobljenih podatkov ocenjujem, da v praksi še vedno ni enakopravnosti pri zaposlovanju moških in žensk, tako v Sloveniji, kot v državah EU. Nekateri izbrani kazalci kažejo na zmanjševanje razlik med spoloma v času krize, vendar širši kontekst pokaže, da se neenakost, predvsem v državah, ki jih je kriza bolj prizadela, celo povečuje. Čeprav so npr. moški v začetku krize utrpeli večje padce pri zaposlovanju, so v obdobju okrevanja gospodarstva ponovno dosegali večjo rast stopnje zaposlenosti kot ženske. Zmanjševanje razlik med spoloma v večini kategorij, kljub poslabšanju zaposlenosti, plač, delovnih pogojev za moške in ženske postavlja vprašanje, ali uporabljeni kazalci »razlike med spoloma« primerno prikazujejo trende na področju enakosti spolov v času recesije.

Prvi ukrepi za okrevanje gospodarstev so bili usmerjeni v dejavnosti, ki jih je kriza najprej prizadela. To so dejavnosti v katerih v pogledih zaposlovanja prevladujejo moški. Politike zaposlovanja se v času krize poleg začasnih ukrepov za oživitve teh dejavnosti osredotočajo predvsem na programe s krajšim delovnim časom in upravljanje programov v korist brezposelnih. Doslej kaže, da so bili moški glavni upravičenci obeh vrst programov, ne samo zato, ker so utrpeli izgube delovnih mest v večjem obsegu, ampak tudi zaradi zasnove teh programov, zato je v prihodnje potrebno oblikovati po spolu bolj univerzalne politike zaposlovanja z namenom zmanjševanja razlik pri zaposlovanju.

LITERATURA IN VIRI

1. Bettio, F., Corsi, M., D'Ippoliti, C., Lyberaki, A., Lodovici, M. S., & Verashchagina, A. (2013). *The impact of the economic crisis on the situation of women and men and on gender equality policies*. Luxemburg: Urad za uradne publikacije Evropskih skupnosti.
2. Burchell, B., Hardy, V., Rubery, J., & Smith M. (2014). *A New Method to Understand Occupation Gender Segregation in European Markets*. Luxemburg: Publication Office of the European Union.
3. *Uredbe, direktive in drugi akti*. Najdeno 8. oktobra 2015 na spletnem naslovu: http://europa.eu/eu-law/decision-making/legal-acts/index_sl.htm
4. Evropska komisija (2004). Priročnik pobude EQUAL o integraciji načela enakosti spolov. Najdeno 7. septembra 2015 na spletnem naslovu http://ec.europa.eu/employment_social/equal_consolidated/data/document/gendermain_sl.pdf
5. Evropska komisija (2008). *Priročnik za vključitev načela enakosti spolov v politiko zaposlovanja, socialne vključenosti in politiko socialne zaščite*. Luxemburg: Urad za uradne publikacije Evropskih skupnosti.
6. Evropska komisija (2010). *Evropa 2020*. Najdeno 8. oktobra 2015 na spletnem naslovu http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/1_SL_ACT_part1_v1.pdf
7. Evropski parlament. *Kratki vodnik po Evropski uniji*. Najdeno 16. oktobra 2015 na spletnem naslovu http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/sl/displayFtu.html?ftuId=FTU_5.10.8.html
8. Humer, Ž., & Roksandić, M. (2013). *Protikrizni ukrepi in enakost spolov*. Ljubljana: Ženski lobi. Najdeno 7. septembra 2015 na spletnem naslovu http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/enake_moznosti/NVO2013ProtikrizniUkrepiInEnakostSpolov.pdf
9. Humer, Ž., Panič, S., & Mirovni inštitut. (2015). *Politika enakosti spolov v Sloveniji*. Bruselj: Evropski parlament. Najdeno 2. februarja 2016 na spletnem naslovu [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/510010/IPOL_STU\(2015\)510010_SL.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/510010/IPOL_STU(2015)510010_SL.pdf)
10. Kabeer, N., & Natali, L. (2013). *Gender Equality and Economic Growth: Is there a Win – Win?* Brighton: Institute of Development Studies.
11. Löfström, Å. (2009). *Gender equality, economic growth and employment*. Stockholm: Sentenza Media.
12. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve (2005). *Smernice za integracijo načela enakosti spolov v strukturnih skladih v Sloveniji*. Najdeno 21. septembra 2015 na spletnem naslovu http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/smernice_enakost_spolov.pdf
13. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve (2006). *Program ukrepov aktivne politike zaposlovanja za obdobje 2007–2013*. Najdeno 21. septembra 2015 na spletnem naslovu http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/apz_2007_2013.pdf
14. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve (2011). *Smernice za izvajanje ukrepov aktivne politike zaposlovanja za obdobje 2012–2015*. Najdeno 21. septembra 2015 na spletnem naslovu http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/smernice_apz_2012_2015.pdf
15. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve (2015). *Smernice za izvajanje ukrepov aktivne politike zaposlovanja za obdobje 2016–2020*. Najdeno 21. septembra 2015 na spletnem naslovu <http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/>

- mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/zaposlovanje/Smernice_APZ_2016_20_20_final.pdf
16. *Enakost med spoli*. Najdeno 26. novembra 2015 na spletnem naslovu: <http://monda.eu/sl/modules/gender/>
 17. Ženski lobi Slovenije (b.l.). *Politika enakosti spolov in zakonodaja*. Najdeno 15. marca 2016 na spletnem naslovu: <http://www.zenskilobi.si>
 18. Resolucija o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških, 2005-2013 (ReNPEMZM). *Uradni list RS* št. 100/2005.
 19. Roksandić, M., & Poje, A. (2013). *Enako plačilo za enako delo in plačna vrzel med spoloma*. Ljubljana: Zveza svobodnih sindikatov Slovenije.
 20. Rees, T. (2000). Mainstreaming Gender Equality in Science in the European Union. *The »ETAN Report«*. Najdeno 22. marca 2016 na spletnem naslovu <http://www.eucenter.wisc.edu/Conferences/Gender/reepaper.htm>
 21. Bruto domači proizvod – BDP (b.l.). V *Finančnem slovarju*. Najdeno 27. novembra 2015 na spletnem naslovu <http://www.financnislovar.com/>
 22. Statistični urad RS (SURS), *Izdatki sektorja država po namenih in vrsti*. Najdeno 18. maja 2016 na spletnem naslovu SURS <http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/Saveshow.asp>
 23. Svetlik, I., Glazer, J., Kajzer, A. & Trbanc, M. (2002). *Politika zaposlovanja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
 24. Urad RS za makroekonomske analiza in razvoj (UMAR, b.l. a). *Poročilo o razvoju /Metodološki listi – Realna stopnja rasti bruto domačega proizvoda*. Najdeno 4. marca 2016 na spletnem naslovu http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/pr/2013/I/ML/1_2-ML-Realna_rast_BDP.pdf
 25. Urad RS za makroekonomske analiza in razvoj (UMAR, b.l. b). *Poročilo o razvoju /Metodološki listi – Stopnja brezposelnosti*. Najdeno 4. marca 2016 na spletnem naslovu http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/pr/2015/pregled_kazalnikov/grafi/3poglavje/3_6-ML-Brezposelnost.pdf
 26. Urad RS za makroekonomske analize in razvoj (2010). *Ekonomski izzivi 2010*. Ljubljana: UMAR.
 27. Ustava Republike Slovenije. *Uradni list RS* št. 33/1991.
 28. Vlada RS (2003). *Enotni programski dokument 2004 – 2006 (EPD)*. Najdeno 12. novembra 2015 na spletnem naslovu http://www.unp.gov.si/fileadmin/unp.gov.si/pageuploads/zakonske_podlage/predpisi_slo/enotni_programski_dokument_2004-2006.pdf
 29. Vlada RS (2010). *Sprememba Načrta izvedbe Programa ukrepov aktivne politike zaposlovanja za leti 2010 in 2011*. Najdeno 12. novembra 2015 na spletnem naslovu http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/spremembe_programa_apz-10-11.pdf
 30. Vlada RS (2011). *Nacionalni reformni program 2011– 2012*. Najdeno 12. novembra 2015 na spletnem naslovu http://ec.europa.eu/economy_finance/economic_governance/sgp/pdf/20_scps/2011/01_programme/si_2011-04-19_nrp_sl.pdf
 31. Vlada RS (2015). *Nacionalni reformni program 2015– 2016*. Najdeno 5. marca 2016 na spletnem naslovu http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/csr2015/nrp2015_slovenia_sl.pdf
 32. Vladni portal z informacijami o življenju v Evropski uniji – Slovenija doma v Evropi. *Lizbonska pogodba*. Najdeno 7. novembra 2015 na spletnem naslovu <http://www.arhiv.evropa.ukom.gov.si/si/lizbonska-pogodba/>
 33. Zakon o delovnih razmerjih. *Uradni list RS* št. 21/2013-ZDR-1, 78/2013 popr.

34. Zakon o enakih možnostih žensk in moških. *Uradni list RS* št. 59/2002-ZEMŽM.
35. Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih. *Uradni list RS* št. 26/2014-ZSDP-1, 90/2015-ZSDP-1A.
36. Zakon o uresničevanju načela enakega obravnavanja. *Uradni list RS* št. 93/2007-ZUNEO-UPB1.
37. Zakon o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti. *Uradni list RS* št. 107/2006-ZZZPB-UPB1.